

KONCEPCIONÁLIS KÉRDÉSEK AZ ENGEDMÉNYEZÉS EURÓPAI NEMZETKÖZI KOLLÍZIÓS MAGÁNJOGI, VALAMINT ANYAGI SZERZŐDÉSI JOGI SZABÁLYAINAK KIALAKÍTÁSÁNÁL

SZILÁGYI Ferenc*

Elköteleződésemet a magánautonómia és annak jogága mellett Lábady Tamás tanár úr karizmatikus előadásainak köszönhetem: ezek az alapok ma is meghatározzák (nem csak) magánjogi gondolkodásomat. Az öt félév során a magánjogot szerteágazó kultúrjelenségként ismertette meg velünk, de emellett erkölcsi, értékrendbeli útravalóval is bőven ellátta hallgatóságát. Tudatosította bennünk, hogy „az egyetem attól egyetem, mert katedrája van” és hogy a „legnagyobb veszély a közészerűség”. Az igényességet, mint alapvető zsinórmértéket közvetítette számunkra. A pályát másik európai ország(ok)ban kezdve jó volt tapasztalni, hogy valóban európai alapokat kaptam a Tanár úrtól: többször kérdeztek vissza az európai kollégák, hogy „where do you know this” vagy „woher wissen Sie das”? A válasz erre egyértelmű: Lábady (általános rész). Szeretettel ajánlom e tanulmányt az ünnepelt Tanár Úr figyelmébe.

* * *

1. Bevezető

1.1. Általános kontextus

Az elmúlt időszakban új lendület tapasztalható az európai szerződési jog kodifikációja területén. Itt mindenekelőtt az Európai Bizottság közös európai adásvételi jogról szóló rendeletjavaslatát¹ (a továbbiakban: *CESEL*

* Egyetemi tanársegéd, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Magánjogi és Kereskedelmi Jogi Tanszék.

¹ Az Európai Bizottság közös európai adásvételi jogról szóló rendeletjavaslata – COM(2011) 635 végleges (2011. 10. 11.)

Rendeletjavaslat, illetve ennek I. sz. melléklete, a *CESL normaszöveg-javaslat*) kell említeni, amely méltán tekinthető a magánjogot érintő eddigi legjelentősebb uniós szintű jogalkotási kezdeményezésnek. Az európai szerződési jog, mint a magánjogot érintő *acquis communautaire* legjelentősebb pillérének fejlődése szempontjából a *CESL* kialakítása túlmutat az adásvétel szabályozásán, mivel az európai jogalkotó a *CESL* megalkotásával az európai szerződési jog általános szabályait is lefekteti, így lényegében az *európai szerződési jog általános részét* kodifikálja. Úgy tűnik azonban, hogy az uniós jogalkotó nem áll meg az adásvétel szabályainál, további szerződéses viszonyok esetében is szükségesnek tarja egységes európai anyagi jogi szabályok kodifikálását. Ilyen további érintett szerződéses viszony a számítási felhő-szolgáltatásokra, valamint a biztosítási szolgáltatásokra (biztosítási szerződések) vonatkozó szabályozás.

1.2. Az engedményezés intézménye, mint az általános szerződési jog szerves része

A *CESL* megalkotásával az európai jogalkotó tehát egyúttal szükségképpen a szerződési jog általános szabályait is kodifikálja. Az európai szerződési jog általános részét foglalta egybe az *Európai Szerződési Jog Alapelvei*² c. modellszabály-rendszer (a továbbiakban: *PECL*) amelyhez képest a *CESL javaslat* a szabályozás szűkebb körét fedi le. A *PECL* által lefedett kérdéskörökhöz hasonlóan a *CESL* javaslatból hiányoznak a képviseletre vonatkozó szabályok, továbbá túlnyomórészt a *PECL* harmadik részében³ szabályozott kérdéskörök, mint az engedményezés és szerződés-átruházás szabályai, a feltételhez kötött szerződések, a többalanyúságra vonatkozó szabályok, az elévülés és beszámítás szabályai. Kérdés az, hogy mennyire szerencsés az engedményezés szabályainak kihagyása, mivel az adásvételi szerződésből származó vételár-követeléseket gyakran ruházzák át előfinanszírozás érdekében faktoring társaságokra illetve alkalmazzák hitelbiztosítékként (biztosítékú célú engedményezés). Mint ismeretes, az adásvétel egységes európai szabályait tartalmazó, a határon átnyúló adásvételi ügylet feleinek megállapodása (azaz: nem kollíziós jogi értelemben vett *kikötése*) alapján alkalmazandó *CESL* szabályozási körén kívül eső kérdésekben a nemzetközi kollíziós magánjog szabályai alapján irányadó jo-

² Az Európai Szerződési Jog Alapelvei modellszabályok I-II. (ford.: SZEIBERT Orsolya) *Európai Jog* 2002/1. Melléklet, 3–17.; Az Európai Szerződési Jog Alapelvei modellszabályok III. (ford.: SZEIBERT Orsolya) *Európai Jog*, 2004/2. Melléklet, 8–15.

³ Ole LANDO – Eric CLIVE – André PRÜM – Reinhard ZIMMERMANN (eds.): *Principles of European Contract Law, Part III*. The Hague, Kluwer Law International, 2003.

got kell alkalmazni.⁴ A kollíziós jogi szabályokra való visszanyúlás eredményeként azonban akár három (tagállami) jogrendszer is érintett lehet (lásd 2.1.). Ez a komplex helyzetkép tehát különösen indokolná, hogy az uniós jogalkotó megfontolja az engedményezés európai anyagi jogi szabályainak megalkotását.

1.3. Egy európai engedményezési jog az európai szerződési jog kodifikálásának kontextusában

Az európai szerződési jog kodifikálásának kontextusában (gondolva itt különösen a *CESL* aktuálisan zajló vitájára az uniós jogalkotás szintjén) egy európai engedményezési jog két szerepkörrel is elképzelhető. Egyrészt, alkalmazható lenne a *CESL* keretében létrejövő, azaz dolgok eladásából vagy digitális tartalom nyújtásából eredő követelésekre: ez esetben az engedményezési jog *kiegészítené* a *CESL* rendszerét, és a *CESL* ügyletekből fakadó követelésekre lenne kialakítva. (A behatárolhatóságból következően egyszerűbb lenne döntést hozni a koncepcionális sarokpontoknál – vö. 3.). Másrészt elképzelhető az európai engedményezési jog olyan kodifikálása, amely „önálló” státusszal rendelkezne (tehát nem csupán a *CESL* rendszerét egészítené ki), és amelyet a felek bármely jog alatt létrejött szerződéses viszonyból eredő követelés átruházásánál kiköthetnének az engedményezési ügyletre (vagyis az engedményező és az engedményes viszonyára) irányadó jogként a Róma I. rendelet 14. cikk (1) bekezdése értelmében.

2. Az engedményezés európai nemzetközi kollíziós magánjogi szabályozásának tökéletlensége

2.1. Az engedményezés európai nemzetközi kollíziós magánjogi szabályainak kialakítása, mint kihívás

2.1.1. Alapvetés

Úgy tűnik, hogy az engedményezésre vonatkozó európai nemzetközi kollíziós magánjogi szabályokat nem lehet minden érdeket kielégítően, tökéletesen kiala-

⁴ Lásd *CESL normaszöveg-javaslat* 4. cikkének (2) bekezdését, amely úgy rendelkezik, hogy a „közös európai adásvételi jog hatálya alá tartozó, de általa kifejezetten nem rendezett kérdéseket” (azaz belső hézagot) a *CESL* „céljaival és alapelveivel, továbbá valamennyi rendelkezésével összhangban kell rendezni”[...]. Ezeket a szabályokat az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK (2008. június 17.) szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.) szóló rendelete állapítja meg – HL EU 2008/L 177/6-16. (a továbbiakban: *Róma I. rendelet*)

kítani, sokkal inkább csak *kompromisszumos* megoldásról lehet szó.⁵ A Róma I. rendelet engedményezésre vonatkozó 14. cikke viszontagságos előkészítési folyamat eredménye,⁶ amely így sem tekinthető teljesen kiforrott megoldásnak.⁷ Fontos megjegyezni, hogy a közös európai szabályok kialakításánál tapasztalt nehézségek az eltérő nemzeti jogi hagyományok mellett leginkább arra vezethetők vissza, hogy az *engedményezéssel érintett felek és üzleti körök érdekelt* tagállamonként eltérő módon ítélik meg.⁸ Ez pedig alapvetően jogpolitikai állásfoglalást jelent.

2.1.2. Lehetséges kapcsolóelvek az engedményezésre vonatkozó kollíziós szabályok kialakításánál

2.1.2.1. A követelésre irányadó jog, mint kapcsolóelv

Az engedményezés esetében a *legáltalánosabb kapcsolószabály* az engedményezett követelésre irányadó jog. Ezt a megoldást tükrözi a magyar Nmjtvr.⁹ 29. § (1) bekezdése is. Az Nmjtvr. vonatkozó rendelkezése egységes felfogást tükröz, azaz, hogy az engedményezésre mindig a követelésre alkalmazandó jog az irányadó. A követelésre irányadó jog, mint kapcsolóelv mögött elsődlegesen a jogbiztonság és egyértelműség követelménye húzódik meg. E kapcsolóelv alkalmazásánál azonban számos nehézség is felmerül, gondolva itt különösen a tömeges („globális”) engedményezés esetére akkor, amikor a követelésekre eltérő jog irányadó (ilyenkor az engedményezés is eltérő szabályok szerint történne). Hasonlóan problémás a helyzet olyan jövőbeli követelések engedményezése esetében is, amelyeknél még nem egyértelmű, hogy mely jog keretében jönnek létre. Ez alapján dönthető el ugyanis, hogy érvényes-e egyáltalán a jövőbeli követelések engedményezése.¹⁰ A követelés átruházásáról (maga az engedmé-

⁵ Trevor C. HARTLEY: *Choice of Law Regarding the Voluntary Assignment of Contractual Obligations under the Rome I. Regulation* [A jogválasztás szabadsága a szerződésből eredő követelések üzleti úton történő engedményezése a Róma I. rendelet alapján]. *International and Comparative Law Quarterly (ICLQ)*, Vol 60., 2011. 29–56.

⁶ Eva Maria KIENINGER: *Art. 14 Rom I VO*. In: FERRARI–KIENINGER–MANKOWSKI (Hrsg.): *Internationales Vertragsrecht*. 2. Auflage. München, C.H. Beck, 2011. 10. bek.

⁷ Robert FREITAG: *Art. 14 Rom I VO*. In Thomas RAUSCHER (Hrsg.): *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht (EuZPR/EuIPR) Kommentar, sellier. european law publishers*. München, 2011. 522., 12. bek.

⁸ FREITAG i. m. 518. (5. bek.)

⁹ 1979. évi 13. törvényerejű rendelet a nemzetközi magánjogról.

¹⁰ FREITAG i. m. 518., 6. bek.

nyezési ügylet) egyébként minden további nélkül *leválaszthatóak* az adósvédelem szabályai, amelyeket indokolt a követelésre irányadó joghoz kapcsolni: ezt a megoldást tükrözik a Róma I. rendelet engedményezésre vonatkozó szabályai is (lásd 2.2.2.).

2.1.2.2. Az engedményezési ügyletre irányadó jog

Az engedményezési ügyletre irányadó jogot le lehet választani a követelésre irányadó jogról, amely a Róma I. rendelet alapján is lehetséges. Mindez azt jelenti, hogy a feleket megilleti a jogválasztás szabadsága az engedményezési ügyletre nézve (engedményező és engedményes közötti jogviszony – lásd 2.2.2.3.). Felmerül, hogy a tömeges engedményezés érvényességének megítélését is inkább az engedményezési ügyletre irányadó joghoz lenne érdemes kapcsolni.¹¹

2.1.2.3. Az engedményes székhelye az engedményezés időpontjában, mint kapcsolóelv

A Róma I. rendelet kodifikációja során az Európai Bizottság tervezetében az engedményezés harmadik személyek irányában fennálló hatályának szabályozása is szerepelt, amelynél kapcsolóelvként az engedményes (az engedményezés időpontjában¹² illetve más álláspont szerint a jogvita keletkezésének időpontjában¹³) székhelye szerinti jogot irányozták elő. Harmadik személyek alatt az engedményező hitelezőit (felszámolóját), valamint többszöri engedményezés esetén a többi „versengő” engedményest kell érteni.¹⁴ Ehhez a szabályhoz azonban sajnálatos módon hiányzott a szükséges politikai konszenzus a Róma I. rendelet megalkotásánál. E kapcsolóelv funkcionalitása és előnyei több szempontból is meggyőzőek: az engedményes székhelye egyértelműen beazonosítható minden érintett, így az engedményező, engedményes, kötelezett és harmadik személyek számára egyaránt.¹⁵ A kapcsolóelv hatékonyan rendezi ez utóbbi esetkört, de a hitelezők érdekeinek is megfelelő, mivel az engedményezés hatályának megítélésénél az engedményes székhelye a legkézenfekvőbb számukra, ezen felül ez

¹¹ FREITAG i. m. 519., 7. bek.

¹² Vö. FREITAG i. m. 519., 7. bek.

¹³ Vö. KIENINGER i. m. 12. bek.

¹⁴ KIENINGER i. m. 10. bek.

¹⁵ KIENINGER i. m. 12. bek.

egyezik az esetek nagy részében a fizetéseképtelenségi főeljárás helyével. Ez a kapcsolóelv megfelelően kezeli a tömeges engedményezés vagy a jövőbeli követelések engedményezése kapcsán *előzőekben már említett* nehézségeket.¹⁶

2.2. A Róma I. rendelet követelés átruházására (engedményezésre) vonatkozó 14. cikke

A Róma I. rendeletet alapul véve az engedményezési ügyletnél alapvetően *három*, az alkalmazandó jog meghatározása szempontjából elkülönülő jogviszony azonosítása lehetséges: a) az engedményező és az engedményes közötti jogviszony, amelyre a felek közötti szerződésre irányadó jogot kell alkalmazni (Róma I. rendelet 14 cikk (1) bek.); b) az engedményes és a kötelezett közötti jogviszony (kötelezettet védő szabályok, követelés engedményezhetősége), amelyre a követelésre irányadó jogot kell alkalmazni (Róma I. rendelet 14 cikk (2) bek.); és c) az engedményezés harmadik személyekkel szembeni hatályára irányadó joga (Róma I. 27. cikk (2) bekezdés). Az angol jog ez utóbbi kérdést az engedményes követelés vonatkozásában fennálló jogállásaként, azaz egyfajta tulajdonjogi kérdésként fogja föl. Az engedményezésre vonatkozó kollíziós szabályok *egyértelműsége* szempontjából hasznos lenne az engedményezés harmadik személyekkel szembeni hatályát is szabályozni.

2.2.1. A Róma I. rendelet 14. cikkének tárgyi hatálya

A 14. cikk tárgyi hatályánál *két vonatkozásra* is ki kell térni: egyrészt, hogy mit kell érteni a *követelés átruházása* alatt, azaz, hogy lefed-e például a fiduciárius ügyleteket, pl. biztosítéki engedményezést illetve a követelés zálogjoggal való megterhelését. Másrészt, hogy a *követelés fogalma* alatt csak a szerződéses jogviszonyból eredő követeléseket, illetve csak pénzköveteléseket kell-e érteni.

2.2.1.1. A követelés átruházásának 14. cikk szerinti fogalma

A Róma I. rendelet 14. cikk (3) bekezdése rögzíti, hogy a Róma I. rendelet 14. cikke nem csak a teljesítési célú engedményezési ügyletre terjed ki, hanem a biztosítékú célú engedményezésre, valamint a követelés zálog- vagy más dologi

¹⁶ Ti. nem kell a tömegbe tartozó egyes követelésekre irányadó jogot megállapítani, illetve jövőbeli követeléseknél nem jelent akadályt, ha még ismeretlen a követelésre alkalmazandó jog – tehát, hogy mely jog keretében jönnek létre a szerződéses jogviszonyok, amelyekből majd a követelés fakad.

biztosítéki joggal való megterhelésére is. Abból lehet kiindulni, hogy a megterhelés lehetősége magába foglalja a haszonélvezeti joggal való megterhelés lehetőségét is. Az átruházás ezen felül magába foglalja az engedményezés francia jogban ismeretes egyik válfaját, a *subrogation contractuelle* (vagy *subrogation conventionnelle*)¹⁷ intézményét, vagyis a jogosulti alanycserét szerződéses megállapodás útján. Ilyenkor a szerződés jogosulti pozíciójában történik alanycserére, tehát az ügylet lényegében több, mint a követelés-átruházás.¹⁸ Nem világos, hogy a 14. cikk értelmében a jogügyleti úton való engedményezés magába foglalja-e pl. egy angol *trust* létrehozásával összefüggésben történő engedményezéseket.¹⁹ A bizonytalanságokra elsősorban a nyelvi változatok közötti eltérés ad okot, mivel a Róma I. rendelet 14. cikkének angol nyelvű változata a „voluntary assignment” (önkéntes engedményezés) címet viseli, míg pl. a magyar, a német (*Übertragung der Forderung*) és a francia (*cession de créances*) pedig egyértelműen a követelés átruházása címet viseli. A *trust* ugyanis létrejöhet a felek megállapodása alapján éppúgy, mint törvény erejénél fogva,²⁰ ez utóbbi pedig inkább a Róma I. rendelet törvényi engedményezésről szóló 15. cikk alá tartozhat. Az anyagi jognak olyan intézményét,²¹ amely valakit arra jogosít, hogy *más követelését saját nevében* érvényesítse (beszedje) – mivel ez az engedményezéshez hasonló gazdasági célt szolgál – a 14. cikk szerinti engedményezésnek kell tekinteni.²² A szerződéses pozíció átruházása értelemszerű-

¹⁷ A Ptk. harmadik személy részéről történő teljesítésről szóló 6:57. §-ának feleltethető meg. A francia jogban *subrogation contractuelle* a *subrogation personnelle* jogintézmény egyik formája, amellyel elkerülhető a kötelezett Code civil 1690. szakaszában rögzített szigorú formalitáshoz kötött értesítése vagy hozzájárulása, amely ahhoz szükséges, hogy az engedményezés harmadik személyek irányában hatályos legyen. A lényege, hogy ha a követelést egy harmadik személy teljesíti, és a teljesítéshez a jogosult hozzájárul, úgy a harmadik személy szerzi meg a kötelezettel szembeni követelést (Code civil 1249. szakasz, 1250. szakasz 1.) – lásd Konrad ZWEIFERT – Hein KÖTZ: *An Introduction to Comparative Law*. (Translation by Tony Weir) [Bevezetés az összehasonlító jogba. Fordította Tony Weir] Oxford, Clarendon Press, 1998. 451.

¹⁸ KIENINGER i. m. 3. bek.

¹⁹ KIENINGER i. m. 4. bek.

²⁰ Vö. Christoph GRAF VON BERNSTORFF: *Einführung in das englische Recht*. 2. Auflage [Bevezetés az angol jogba]; München, C. H. Beck, 156–157.; William SWADLING: *Property: General Principles of Property*. D. Interests Held Under a Trust. [Dologi jog: A dologi jog általános elvei. *Trust* formájában kezelt vagyoni érdekek] 4.242-4.257. In: Peter BIRKS (eds.): *English Private Law*. Vol. I. Oxford, Oxford University Press, 2000.

²¹ A német jogban az „Einzugsermächtigung” intézménye: a „beszedési megbízás” konstrukció kialakításával a német bírói gyakorlat lehetővé tette, hogy a jogosult – aki vélhetően engedményezés útján szerezte meg a követelést – anonim maradjon. A „beszedési megbízott” a követelést felett nem rendelkezik, a követelést a jogosult érdekében szedi be – Karl LARENZ: *Lehrbuch des Schuldrechts I. Allgemeiner Teil*. München, C. H. Beck, 1987. § 34 V, 600.

²² FREITAG i. m. 526., 24. bek.

en nem esik közvetlenül a 14. cikk alkalmazási körébe, mivel nem csak követelés, hanem a kötelezettségek átruházását (ill. megszerzését) is magába foglalja.

2.2.1.2. A 14. cikk szerinti átruházható követelés fogalma

a) Követelés vagy pénzkövetelés átruházása?

A Róma I. rendelet 14. cikke szerinti követelés-átruházás tárgya lehet bármilyen tartalmú követelés, tehát eltérően pl. az UNCITRAL Egyezménytől²³ (továbbiakban: CARIT) nem korlátozódik csupán pénzkövetelésre. Mindez már a nyelvi szinten egyértelmű, mivel a CARIT – az angol nyelvű változatot alapul véve – pénzkövetelés („receivables”) engedményezésének szabályaival szolgál, a Róma I. rendelet pedig követelés ügyleti úton történő átruházására vonatkozik („voluntary assignment of claims”), ahol a „claim” követelést takar, amely a pénzkövetelést jelentő „receivable”-nél szélesebb fogalom.

b) Csak szerződéses jogviszonyból fakadó követelések vagy egyéb követelések is?

Nem egyértelmű ugyan, mégis abból kell kiindulni, hogy a Róma I. rendelet 14. cikke szerinti követelés nem csak a Róma I. rendelet (az uniós jog) hatálya alá eső szerződéses kötelemből fakadó követeléseket jelenti, hanem magába foglalja a Róma II. rendelet hatálya alá tartozó szerződésen kívüli kötelemből fakadó követeléseket is.²⁴ Nem tartoznak ugyanakkor a 14. cikk szerinti követelés fogalma alá a *forgalomképes jogok* (pl. tagsági jogok, szellemi alkotásokhoz kapcsolódó jogosultságok, vagy az alakító jogok {hatalmasságok}).²⁵

²³ United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade (2004) <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/payments/receivables/ctc-assignment-convention-e.pdf> (2014. 02. 14.)

²⁴ KIENINGER i. m. 5. bek; FREITAG i. m. 528., 31. bek.

²⁵ FREITAG i. m. 525–526., 23. bek.

2.2.2. Az engedményezési ügyletre alkalmazandó jog (Róma I. rendelet 14. cikk (1) bek.)

2.2.2.1. A Római Egyezményben alkalmazott megoldás (elkülönülő szemlélet) nehézségei

A 14. cikk elődjének Római Egyezmény 12. cikk számít, amelynek (1) bekezdése²⁶ kapcsán több bizonytalanság is felmerült. Így például a német bírói gyakorlat csak az alapügyletre (az engedményezés alapjául szolgáló *kötelező ügyletre*, azaz jogcímre) alkalmazta a 12. cikk (1) bekezdését. (Ugyanis a német magánjogban is elválízik a kötelező ügylet és rendelkező ügylet egymástól, sőt ez utóbbi érvényessége független a kötelező ügylettől). Az engedményezést, mint *rendelkező ügyletet* ellenben a 12. cikk (2) cikk alapján ítélte meg, így a *rendelkező ügylet* körébe eső kérdésekben a követelésre irányadó jogot alkalmazta. Az engedményezés, mint *rendelkező ügylet* körébe eső kérdésként tekintett a német bírói gyakorlat a *követelés engedményezhetőségére, az engedményező és engedményes közötti jogviszonyra*, a követelés feletti rendelkezési jogosultságra, a nyilvánosságához (a kötelezett értesítése) kapcsolódó joghatásokra, valamint szorosan ehhez kapcsolódóan az engedményes és kötelezett közötti jogviszonyra.²⁷ A 12. cikk (1) bekezdésének német alkalmazásával ellentétben példának okáért az angol, francia és holland jog az átruházó ügyletet (vagyis az engedményezést) is e bekezdés alá sorolva ítélte meg, legalábbis ami *az engedményező és engedményes közötti viszonyt* illeti.²⁸

2.2.2.2. A 14. cikk (1) bekezdés kialakításának alapkérdései

a) A kötelező ügylet és rendelkező ügylet *egységként* kezelése

A Róma I. rendelet 14. cikkének (1) bekezdése elsőként teszi lehetővé, hogy a feleket dologi joghatás (alanycsere a jogosulti pozícióban) vonatkozásában is megillessa a jogválasztás. Mindez abból vezethető le, hogy az (1) bekezdés szövege – a Római Egyezmény 12. cikke (1) bekezdésétől eltérően – már nem engedményező és engedményes közötti kölcsönös kötelezettségekre, hanem az

²⁶ Egyezmény a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról, aláírásra megnyitva Rómában 1980. június 19-én, HL EU 2005/C 169/10-22; 12. cikk „*Követelés engedményezése (1) Harmadik személlyel („a kötelezett”) szembeni követelés engedményezése alapján az engedményező és az engedményes kölcsönös kötelezettségeire azon jog az irányadó, amely ezen egyezmény alapján az engedményező és az engedményes közötti szerződésre alkalmazandó.*”

²⁷ KIENINGER i. m. 1. bek.

²⁸ FREITAG i. m. 517., 4. bek.; vö. HARTLEY i. m. 40–46.

engedményező és engedményes közötti jogviszonyra alkalmazandó jogról szól. Ez azt jelenti, hogy az irányadó jog szempontjából a kötelező és rendelkező ügylet *egységes megítélés* alá tartozik. Az (1) bekezdés által lefedett joghatások mibenléte „természetesen” nem egyértelmű, ti. az, hogy csak a felek közötti (*inter partes*) joghatásra terjed ki, vagy a harmadik személyekkel szembeni hatályra is. Mivel a Róma I. rendelet javaslata a harmadik személyek irányába fennálló hatályt eredetileg külön bekezdésben szabályozta volna – amely végül a politikai konszenzus hiánya miatt nem valósult meg (ld. 2.1.2.) –, ezért abból indokolt kiindulni, hogy az (1) bekezdés szabályozási körébe csak az engedményezés felek közötti joghatása (ti. a követelés átszállása) tartozik, a harmadik személyekkel szembeni hatály nem.²⁹ Tehát, ha pl. többszöri engedményezés esete forog fenn, úgy a kötelező ügyletre alkalmazandó jog nem terjed ki a rendelkező ügyletre, csak akkor, ha az engedményező és engedményes közötti viszonyról van szó.³⁰ Az egységes megítélés biztosítja, hogy az ún. konszenzuális átruházást követő rendszerekben (ahol a követelés átszállása, mint joghatás a kötelező ügylet megkötéséből folyó automatikus következmény, pl. a francia jogban³¹) az ügylet ne váljon ketté (számukra egyébként ismeretlen) kötelező és rendelkező ügyletre.³²

b) Potenciális, de áthidalható nehézségek az egységes megítélésből fakadóan

Az egységes megítélés bonyolítja a helyzetet többszöri engedményezés esetén, úgy tűnik azonban, hogy ezek a problémák kezelhetőek.³³ Értelemszerűen nem merül fel nehézség, ha az egymással versengő engedményezésekre ugyanazt a jog irányadó. Komplexebb a helyzet, ha az egymással versengő engedményezési ügyletekre eltérő jog irányadó. Ez esetben a követelésre irányadó jog nem hívható segítségül.³⁴ Ilyenkor a korábbi engedményezés érvényességét a Róma I. rendelet 14. cikkén (1) keresztüli kapcsolással a követelésre alkalmazandó jog alapján kell vizsgálni, azaz hogy az engedményező a korábbi engedményezés

²⁹ HARTLEY i. m. 34.

³⁰ KIENINGER i. m. 7. bek.

³¹ A francia polgári törvénykönyv (*Code Civil*) a 1689. szakaszában az adásvételi szerződés kontextusában szabályozza.

³² FREITAG i. m. 519–520., 9. bek.

³³ Uo.

³⁴ Axel FLESSNER – Hendrik VERHAGEN: *Assignment in European private international law: claims as property and the European Commission's Rome I Proposal* [Az engedményezés az európai nemzetközi kollíziós magánjogban: a követelések, mint dolgok és az Európai Bizottság Róma I. rendeletről szóló javaslata]. München, Sellier, 2006. 36.

ellenére a későbbi engedményesre át tudta-e ruházni a követelést. Amennyiben a korábbi engedményezés a 14. cikk (1) bekezdés alapján irányadó jog szerint érvényes, úgy a későbbi engedményezés érvénytelen lesz, mivel az engedményező ebben az időpontban már nem rendelkezhetett a követelés felett (mivel nem ő volt a követelés jogosultja). Ez a megoldás nem az időbeli rangsor elvét veszi alapul, hanem inkább a nemzetközi kollíziós magánjog dologi jogok tekintetében alkalmazott általános megközelítésének felel meg.³⁵ Mindez természetesen egyfajta szükségmegoldásként fogható fel, a valódi megoldást az jelentené, ha az európai jogalkotó a harmadik személyekkel szembeni hatály tekintetében külön kapcsolószabályt alkotna. A rendelkező ügyleti vonatkozásra is kiterjedő jogválasztási szabadság visszaélésekre adhat lehetőséget: az engedményezésre irányadó jog alapján még nem hatályos korábbi engedményezés felei érdekeltek lehetnek abban, hogy utóbb olyan jog választására hivatkozzanak (azt színleljék), amely szerint az engedményezés már kiváltotta a joghatást (pl. jövőbeli követelések). Ezzel pl. kivonhatják az érintett követeléseket az engedményes végrehajtás (illetve felszámolás) alá vonható vagyontárgyainak köréből, vagy kizárhatják a későbbi engedményes jogszerzését.³⁶

2.2.2.3. A követelés-átruházási (engedményezési) ügyletre alkalmazandó jog a Róma I. rendelet 14. cikk (1) bekezdése alapján: jogválasztás szabadsága

A Róma I. rendelet 14. cikk (1) bekezdése körébe tartozik az engedményezésre vonatkozó kötelező ügylet (jogcím) mellett a jogosulti pozícióban a tulajdonképpeni alanyváltozást kiváltó *rendelkező ügylet* is, ha az engedményező és engedményes közötti joghatásról van szó (lásd 2.2.2.2. a)). A 14. cikk (1) bekezdés kapcsolóelvként a Róma I. rendelet alapján a felek közötti szerződéses jogviszonyra irányadó jogot határozza meg, amely szerződés alatt az engedményezési ügyletet kell érteni. Mindez azt jelenti, hogy az engedményezési ügyletre elsősorban – a Róma I. rendelet 3. cikk (1) bekezdésben deklarált jogválasztási szabadsággal összhangban – a felek által választott jog az irányadó. Jogválasztás hiányában a Róma I. rendelet 4. cikke szerinti kapcsolószabályok vezetnek el az alkalmazandó joghoz.³⁷

³⁵ FREITAG i. m. 533–534., 43. bek.

³⁶ FREITAG i. m. 520., 9. bek.

³⁷ Követelés adásvételére irányuló alapügylet (adásvételi szerződés) esetén főszabály a Róma I. rendelet 4. cikk (1) bek. a) pontjában meghatározott kapcsolóelv az eladó székhelye (feltéve, hogy a Róma I. rendelet 4. cikk (3) bekezdés értelmében nem kapcsolódik szorosabban más ország jogához). Mivel faktoringügyletek pénzügyi szolgáltatásnak minősülnek, ezért ezekre a Róma I. rendelet 4. cikk (1) bek. b) pontja alapján a faktor (mint szolgáltatás nyújtó) szoká-

2.2.3. A követelésre alkalmazandó jog (Róma I. rendelet 14. cikk (2) bek.)

A Róma I. rendelet 14. cikkének (2) bekezdése szerint az engedményezés tárgyát képező követelésre irányadó jog szerint kell megítélni az engedményes és kötelezett közötti jogviszonyt, ehhez kapcsolódóan a kifogások és ellenkövetelések érvényesítésének lehetőségét, a követelés forgalomképtelenségét (pl. a jogosult személyéhez kötöttség, vagy a engedményezést kizáró kikötés hatálya miatt), továbbá azt, hogy mikor kapcsolódik a kötelezett teljesítéséhez a kötelemből való szabadulás joghatásként. Kérdésként merül fel, hogy magába foglalja-e a (2) bekezdésben megállapított kapcsolószabály az engedményezés harmadik személyekkel szembeni hatályát érintő joghatásokat is? E bekezdés keretében kell például – vélhetően az *átruházhatóság* körében értelmezve – megítélni a jövőbeli követelések engedményezhetőségét. Ha az képezi a kiindulópontot, hogy a 14. cikk (2) bekezdése csak az engedményes és a kötelezett közötti jogviszonnyal összefüggő kérdésekben irányadó, úgy a jövőbeli követelések kérdésköre inkább sorolható a harmadik személyekkel szembeni hatály, mint az adósvédelem körébe. Mindez azért, mert a jövőbeli követelések engedményezhetőségének, illetve biztosítéki célú engedményezés vagy tömeges engedményezés (*globálcesszió*) tilalma vagy korlátozása mögött egy adott jogrendszer keretében nem az adós érdekeinek védelme, hanem a közérdek áll.³⁸ A romanista jogkörhöz tartozó jogrendszerek ahhoz, hogy az engedményezés harmadik személyek felé is hatályos legyen (és harmadik jóhiszemű személyek ne szerezhesék meg a követelést) megkövetelik a kötelezett értesítését. A francia jogban az értesítés például bírósági végrehajtó (*huissier de justice*) útján kell történni, vagy ezzel egyenértékű, ha a kötelezett hiteles okiratban (*acte authentique*) elfogadja az engedményezést.³⁹ Ennek hiányában a francia jogban az engedményezés lényegében nem vált ki joghatást, azaz az eddigi jogosult marad a követelés jogosultja.⁴⁰ Amennyiben pl. a kötelezett tartózkodási helye szerinti államban nincs lehetőség egy követelés elzállogosítása kapcsán esedékes értesítés hirdetményi kézbesítésére, úgy azt kell vizsgálni, hogy a tartózkodás helye

sos tartózkodási helye szerinti jogot kell alkalmazni. Biztosítéki célú engedményezés esetén a Róma I. rendelet 14. cikk (2) bek. alapján a biztosítékot nyújtó (mint a szerződés jellegéből adódó kötelezettség teljesítésére kötelezett) szokásos tartózkodási helye szerinti jogot kell alkalmazni, a szerződésre alkalmazandó jog terjedelmét a Róma I. rendelet 10. és 12. cikkei határozza meg – KIENINGER i. m. 6. bek..

³⁸ Axel FLESSNER: Die internationale Forderungsabtretung nach der Rom I-Verordnung [A nemzetközi követelésengedményezés a Róma I. rendelet alapján]. *IPRax* 2009/1. 35., 42.

³⁹ *Code Civil* 1690. szakasz

⁴⁰ ZWEIFERT–KÖTZ i. m. 449.

szerint melyik kézbesítési mód feleltethető meg a követelésre irányadó jog szerinti értesítési módnak.⁴¹

2.3. *Ami a Róma I. rendelet 14. cikkéből kimaradt: az engedményezés harmadik személyekkel szembeni hatályának szabályozása*

Harmadik személyek alatt az engedményezési ügylettel közvetlenül érintettek (engedményező, engedményes és adós) kívüli személyeket kell érteni.

2.3.1. A harmadik személyekkel szembeni hatály problémája

Az engedményezés harmadik személyekkel szembeni hatálya azt jelenti, hogy a harmadik személynek nincs olyan jogosultsága, amellyel szemben az engedményezés hatálytalan lenne, azaz: amely *felülírná* az engedményezés joghatását (az engedményesnek a követelés felett megszerzett rendelkezési jogát).

Az alábbi eset a Római Egyezmény 2. cikkéhez kapcsolódik és Angliában harmadik személyekkel szembeni hatály precedensértékű iskolapéldája.

Raiffeisen Zentralbank Oesterreich Ag v An Feng Steel Co. Ltd. & Ors [2001] EWCA Civ 68 (26 January 2001)⁴²

A Five Star dubai székhelyű kereskedelmi társaság (a továbbiakban: *hajótársaság*) leselejtezés céljából egy hajót akart vásárolni. Egy osztrák bank finanszírozta az ügyletet, amelyet a hajót terhelő jelzáloggal biztosítottak. Emellett a Five Star egy francia biztosítótárságnál biztosítást kötött a hajóra, amelyből eredő feltételes követelését a finanszírozó bankra engedményezte. A biztosítási kötvényre és az engedményezésre az angol jog volt irányadó. Az engedményezésről faxon értesítették a francia biztosítótársaságot, amellyel az angol jognak megfelelően az engedményezés a kötelezettel szemben is hatályossá vált. Az ebben a formában teljesített értesítés azonban nem elégséges a francia jog a harmadik személyekkel szembeni hatályosulás szempontjából (lásd 2.2.2.2.a)), tehát az értesítés a biztosítótársasággal szemben csak az angol jog alapján volt hatályos. A hajó balesetet szenvedett és a rakománytulajdonosok egy része francia bíróság előtt indított eljárást a biztosítási kötvény lefoglalása érdekében, amelyből majd később ki tudják elégíteni kárigényüket, a hajótársaság ellen Malajziában indított eljárás sikeressége esetén. Röviddel miután az osztrák finanszírozó értesítette az engedményezésről a biztosítótársaságot, a francia bíróság helyt adott rakomány tulajdonosai kérelmének. A finanszírozó angol bíróság előtt indított eljárást a hajótársaság és a biztosítótársaság ellen annak meg-

⁴¹ FREITAG i. m. 530., 36a. bek.

⁴² <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2001/68.html> (2014. 02. 23.)

állapítása érdekében, hogy a biztosítási díj őt illeti, és nem pedig a hajótársaságot vagy annak hitelezőit. Az eljáráshoz a rakománytulajdonosok is csatlakoztak, elfogadva az angol bíróság joghatóságát, a francia bíróság pedig fenntartotta a zárolást az angol bíróság határozathozataláig. A középpontban a biztosítási szerződésből fakadó feltételes követelés engedményezése érvényességének és hatályosságának kérdése állt. A finanszírozó bank szerint ez a szerződéshez kapcsolódó kérdés volt a Római Egyezmény 12. cikke szerint: mivel úgy a követelésre, mint magára az engedményezésre az angol jog volt irányadó, ezért az angol jogot kellett alkalmazni. A rakomány tulajdonosai ellenben az engedményezés harmadik személyekkel szembeni hatályát vitattatták. Szerintük ez egy *dologi jogi* kérdés, amely a Római Egyezmény hatályán kívül esik és arra az angol Common Law elvei szerint a követelés helye (*lex rei sitae* – a kötelezett szokásos tartózkodási helye) szerinti jogot kell alkalmazni, azaz francia jogot. A francia jog alapján a lefoglalás megelőzi a finanszírozó részére történt engedményezést, mivel utóbbi nem értesítette a kötelezett biztosítótársaságot a francia jog által megkívánt formában. A *Court of Appeal* (Anglia és Wales) bírója két kérdés megválaszolását látta szükségesnek. Az előkérdés arra irányult, hogy a hajótársaságé vagy a finanszírozóé volt-e a követelés a lefoglalást megelőzően? A második kérdés pedig az első függvényében: ha a követelés már a lefoglalása előtt a finanszírozót illette meg, úgy hatályos-e az engedményezés a rakománytulajdonosokkal (hitelezőkkel) szemben, azaz tudomásul kell-e nekik venni az átruházást, avagy a lefoglalás felülírja a finanszírozó engedményesi pozícióját. Ez utóbbi kérdés tehát a lefoglalás hatályára irányult, amelyet a francia jog szerint kellett megválaszolni: a *Court of Appeal* abból indult ki, hogy a francia bíróság azzal a feltételezéssel fogantatosította a biztosítási szerződésből eredő követelés lefoglalását, hogy azok jogosultja a hajótársaság. A *Court of Appeal* végül csak az első kérdést döntötte el, amelyet a Római Egyezmény 12. cikke hatálya alá tartozás szerint kontraktuális jellegűnek tekintett: az angol jog volt irányadó, amelyből az következett, hogy a finanszírozó osztrák bank a követelést érvényesen megszerezte, így a biztosítótársaság részére kellett, hogy teljesítsen. A *Court of Appeal* megállapította tehát a finanszírozó jogosultságát, amely a rakománytulajdonosokat is kötelezte, mivel peres félként vettek részt az eljárásban. A második kérdést nem döntötte el, de úgy tűnik, hogy a francia jog szerint fogantatosított zár alá vétel sem jelenthetett a rakománytulajdonosok számára olyan jogosultságot, amely felülírta volna a finanszírozó jogosultságát a követelés vonatkozásában.⁴³

⁴³ HARTLEY i. m. 46.

2.3.2. Milyen kérdéseket fed le a harmadik személyekkel szembeni hatályról szóló szabály?

Három esetkörben merül fel a harmadik személyekkel szembeni hatály: az *első két esetkör* harmadik személyek jogát, a *harmadik* pedig a szóban forgó engedményezés elsőbbségének kérdését érinti. Az *első esetkörnél* az engedményező vagy az engedményes hitelezője végrehajtás útján lefoglalja a követelést; a *második esetkörnél* az engedményes vagy engedményező fizetésképtelenségénél a kérdés arra irányul, hogy a követelés a felszámolási vagyonba tartozik-e vagy sem; a *harmadik* pedig a követelés kétszeri (vagy többszöri) engedményezésének esetköre. A lefoglalást foganatosító hitelezők vagy felszámolók annyiban tekinthetők harmadik személynek, amennyiben erősebb (felülíró) jogosultságot érvényesítenek. Az előírányzott kapcsolószabály arra adna választ, hogy az ilyen felülíró jogosultságokat *melyik jog* alapján kell megítélni.⁴⁴

2.3.2.1. Az engedményezést felülíró (erősebb) jogosultság érvényesülése (pl. lefoglalás)

Elképzelhető, hogy az engedményezés harmadik személyekkel szembeni hatályát meghatározó szabály szerint irányadó jog ismer olyan jogosultságot, amely „felülírja” az engedményezést. Ilyen lehet például az adott jogrendszer egy olyan rendelkezése, amely szerint az engedményezés csak akkor hatályos az engedményező hitelezőivel szemben, ha azt nyilvántartásba vették.⁴⁵ Milyen érdekeket kell figyelembe venni ez esetben? Egyrészt, hogy az engedményest méltánytalanul ne essen el megszerzett követelésétől, másrészt, hogy a kötelezettnek ne kelljen kétszer fizetnie. Ezeket az érdekeket leginkább a követelésre irányadó jog keretében veszik figyelembe.⁴⁶

2.3.2.2. A felszámolási vagyon körébe tartozik-e a követelés?

Az, hogy a követelés átszállt-e az engedményesre, az engedményezésre irányadó jog alapján dől el (lásd 2.2.2.3.). Ha az engedményes ellen felszámolási eljárást indítanak, a felszámolási eljárásra vonatkozó jog (*lex concursus* – a fel-

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ HARTLEY i. m. 47.

⁴⁶ Uo.

számlási eljárás megindítása helye szerinti jog)⁴⁷ vélhetően ettől teszi függővé azt a kérdést, hogy az engedményezés, mint rendelkező ügylet érvényesen létrejött-e. Elképzelhető, hogy a felszámolási eljárásra vonatkozó jog a felszámolót az engedményezést felülíró jogosultsággal ruházza fel akkor, ha az engedményezést nem vették nyilvántartásba, vagy nem értesítették a kötelezettet.⁴⁸ A kapcsolólolv szempontjából öt opció körvonalazódik.⁴⁹ A *felszámolási eljárásra vonatkozó joggal* az a gond, hogy nem lehet előre látni, hisz ahhoz a tagállamhoz kapcsolódik, amelyben a felszámolási eljárást megindítják. Második *az adós fő érdekeltségeinek központja*, amely nagy valószínűséggel megegyezik a felszámolási eljárásra vonatkozó joggal, de nem szükségképpen, mivel a fizetésképtelenségi eljárásról szóló tanácsi rendelet lehetővé tesz a főeljárással párhuzamos másodlagos eljárás megindítását is. Harmadik opcióként felmerülhet *az adós szokásos tartózkodási helye*, amely gyakran megegyezik az adós fő érdekeltségeinek központjával, de ez nem mindig igaz, mivel egy társaság szokásos tartózkodási helye a központi ügyvezetésének helye, kivéve, ha fióktelepről van szó (Róma I. rendelet 19. cikk (1)–(2) bek.). Az ellenkező bizonyításáig a létesítő okirat szerinti székhelyet kell tekinteni a fő érdekeltségek központjának.⁵⁰ A negyedik opció *a követelésre irányadó jog* lenne, amely az engedményes érdekeit szolgálná, hiszen ez határozza meg a kötelezettel szemben fennálló jogviszonyát. És végül ötödik opcióként *az engedményezési ügyletre irányadó jogot* kell említeni, amely ugyancsak az engedményes érdekeit veszi figyelembe, ez határozza meg a jogviszonyát az engedményező irányába. Mivel az engedményezési ügyletre irányadó jogot a felek szabadon megválaszthatják, ezért ez lehetőséget ad arra is, hogy a felek olyan jogot kössenek ki, amelyik a hitelezők szempontjából kevésbé előnyös.⁵¹

2.3.2.3. Többszöri engedményezés

A harmadik személyekkel szembeni hatályra irányadó jog szerint kell megítélni többszöri engedményezés esetén az egymással versengő engedményesek közötti jogviszonyt, vagyis, hogy végül is *ki szerezte meg* a követelést. A harmadik személyekkel szembeni hatályra irányadó jog alapján kell megítélni azt az esetet is,

⁴⁷ A Tanács 1346/2000/EK rendelete (2000. május 29.) a fizetésképtelenségi eljárásról 4. cikk (1) bek. HL EU L/160 30. 06. 2000. (a továbbiakban: *Fizetésképtelenségi rendelet*).

⁴⁸ HARTLEY i. m. 48–49.

⁴⁹ HARTLEY i. m. 49.

⁵⁰ *Fizetésképtelenségi rendelet* 3. cikk (1) bek.

⁵¹ HARTLEY i. m. 49.

amikor a kötelezett az engedményezőnek teljesít, és az egymással versengő engedményesek a teljesített szolgáltatás kiadását kérik az engedményezőtől. De ugyan-csak ezen jog alapján kell megítélni azt az esetet, amelynél a kötelezett az engedményesek egyikének teljesít, a másik engedményes pedig a teljesített szolgáltatás részére történő kiadását követeli.⁵² Mivel a versengő engedményesek között nincs szerződéses kapcsolat, azzal az engedménnyel szemben, akinek a kezeihez teljesítette a kötelezett a szolgáltatást rendszerint jogalap nélküli gazdagodás jogcí-mén lehet fellépni. Ebből a szempontból egy jövőbeni, a harmadik személyekkel szembeni hatályról szóló kollíziós szabály meghatározásánál szükséges lenne rögzíteni azt, hogy ez akkor is alkalmazandó, ha gazdagodási igényről,⁵³ azaz szerző-désen kívüli kötelemről van szó. Egyébként a versengő engedményeseket egymás-sal a követelés „köti össze”, ezért leginkább a követelésre irányadó jog kijelölése tűnne megfelelőnek. A jelenlegi helyzet alapján a versengő engedményeseket egymás közötti igényeit a Róma II. rendelet⁵⁴ alapján kellene megítélni, történe-tesen a jogalap nélküli gazdagodásra vonatkozó 10. cikk szerint. Többszöri en-gedményezés esetén az egyik *engedményezés elsőbbsége fogalmilag* csak akkor merül fel, ha mindkét engedményezés esetén egyébként érvényes engedménye-zésről van szó: az engedményezések érvényességét az engedményezési ügyletre alkalmazandó jog alapján kell megítélni (Róma I. rendelet 14. cikk (1) bek.). A jogrendszerek alapvetően az időbeli rangsor elve (elsőbbség) alapján ítélik meg a versengő engedményezéseket (pl. magyar vagy német jog), de vannak olyan a jogok is, ahol ezt a kötelezett értesítéséhez kötik (pl. angol jog).

2.3.3. A kapcsolóelv-opciók értékelése

Nem létezik egyértelműen uralkodónak tekinthető álláspont azzal kapcsolatban, hogy melyik kapcsolóelvet rögzítse egy esetleges harmadik személyekkel szem-beni hatályt szabályozó európai kollíziós jogi rendelkezés. Az értékelés három lehetséges kapcsolóelvre koncentrálna: *az engedményezési ügyletre irányadó jog, a követelésre irányadó jog és az engedményező szokásos tartózkodási helye sze-rinti jog*. A tagállami jogrendszereket alapul véve az Egyesült Királyság – mivel a követelést tulajdoni tárgyként fogják föl – a *lex rei sitae*, „a követelés fekvése szerinti jog” tulajdonképpen a kötelezett szokásos tartózkodási helye szerinti jo-got jelenti. Ezen elv alkalmazását követnék a harmadik személyekkel szemben fennálló hatály vonatkozásában. Lehetőséggé felmerülhet továbbá az enged-

⁵² HARTLEY i. m. 50.

⁵³ Uo.

⁵⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 864/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a szerződésen kí-vüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról („Róma II.”) – HL EU 2007/L 199/40–49.

ményezési ügylet helye szerinti jog és a fórum joga is.⁵⁵ A két esélyes kapcsolóelv az engedményező szokásos tartózkodási helye (ez az elv lebegett az Európai Bizottság szeme előtt a Róma I. rendelet előkészítése során) szerinti jog és a követelésre irányadó jog.

2.3.3.1. Az engedményezési ügyletre irányadó jog

A Róma I. rendeletről szóló tárgyalások során Hollandia az engedményezési ügyletre irányadó jogot javasolta.⁵⁶ Emellett szól, hogy figyelembe veszi az engedményezési ügylet feleinek magánautonómiáját, továbbá, hogy egyszerűvé teszi a szabályozást, hiszen a követelés-átruházás minden kérdését – az engedményes kötelezethez fűződő jogviszonyán kívül – az engedményezési ügyletre irányadó jog alapján ítéli meg; ezen felül megoldást jelent többszöri engedményezés és jövőbeli követelések engedményezése esetén is.⁵⁷ Ez a kapcsolóelv sem jelent azonban minden szempontból kielégítő megoldást, mivel elképzelhető, hogy többszöri engedményezés esetén az egymással versengő engedményezésekre eltérő jogot kell alkalmazni, ezen felül az engedményező hitelezőinek kijátszásához is teret biztosít (pl. olyan jogot választanak a felek, amelynél nincs nyilvánossági követelmény, pl. kötelező értesítés).⁵⁸

2.3.3.2. A követelésre irányadó jog versus az engedményező szokásos tartózkodási helye

Hartley hat szempont alapján vizsgálja e két kapcsolóelv hatékonyságát: tömeges engedményezés, jövőbeli követelések engedményezése, szokásos tartózkodási hely megváltozása, több jogosult (mint engedményező), továbbengedményezés többszöri engedményezés esetén, és a kapcsolóelv által kijelölt jog megismerhetősége a felek szempontjából. A tömeges (globális) engedményezés különösen a faktoring ügyleteknél merül fel: ilyenkor az engedményező szokásos tar-

⁵⁵ BRITISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AND COMPARATIVE LAW: *Study on the Question of Effectiveness of an Assignment or Subrogation of a Claim Against Third Parties and the Priority of the Assigned or Subrogated Claim Over a Right of Another Person* [Tanulmány a követelés engedményezésének vagy az ezzel azonos célt betöltő subrogation (lásd 17. lbj.) útján történő átruházásának harmadik személyekkel szembeni hatályáról és az engedményezett követelés elsőbbségéről más személy jogosultságával szemben], Final Report 2012 (a továbbiakban: *BIICL tanulmány*), 384. – http://ec.europa.eu/justice/civil/files/report_assignment_en.pdf

⁵⁶ *BIICL tanulmány*, 385.

⁵⁷ *BIICL tanulmány*, 386.

⁵⁸ *BIICL tanulmány*, 387.

tózkodási helye tűnik a legmegfelelőbb megoldásnak, mivel a követelésre alkalmazandó jog, mint kapcsolóelv nehezen lenne kivitelezhető olyankor, amikor a *tömegben lévő követelésekre* különböző jogot kell alkalmazni, ilyenkor az engedményezés elsőbbségének kérdésében célszerűbb minden követelésre vonatkozóan állást foglalni.⁵⁹ Ez egyébként viszonylag ritkán fordul elő faktoringnál, mivel az értékesítést vagy szolgáltatást végző ügyfél szokásos tartózkodási helye szerinti jog lesz alkalmazandó jogválasztás hiányában is. A jövőbeli követeléseknél az engedményezés időpontjában bizonytalan lehet, hogy ezek mely jog keretében jönnek létre, az engedményező szokásos tartózkodási helye azonban ezt a nehézséget is jól áthidalhatja.⁶⁰ Nehezebb megítélni a helyzetet, ha többszöri engedményezés esetén az első engedményezést követően *megváltozik* a szokásos tartózkodási hely, pl. elsőként a társaság központi ügyvezetése, majd másodjára az (adott esetben szintén rendelkezési jogosultsággal rendelkező) fióktelepe egy másik tagállamban engedményezi ugyanazt a követelést. Ilyenkor a követelésre alkalmazandó jog jelentene megoldást, nem pedig szokásos tartózkodási hely.⁶¹ Több jogosultról lehet szó, például ha három különböző országhoz kötődő bank közösen nyújt hitelt, majd ezt követően többször engedményezik ugyanazt a követelést. A szokásos tartózkodási hely ilyenkor sem jelentene megoldást, hanem inkább a követelésre irányadó jog, amellyel egyetlen jogra szűkül a kör.⁶² Más lehetséges felállás, hogy többszöri engedményezést követően az egyik engedményes tovább engedményezi a követelést egy harmadik engedményesre. Az engedményező szokásos tartózkodási helye ilyenkor sem jelent kielégítő megoldást, mivel kérdésként fogalmazódik meg, hogy kit is kell ilyenkor engedményezőnek tekinteni. A követelésre irányadó jog ellenben konstans tényező és megfelelő kapcsolóelv lenne.⁶³ A kapcsolóelv által kijelölt jog megismerhetősége szempontjából az engedményezett követelésre irányadó jog a legkézenfekvőbb megoldás akkor, ha szerződéses kötelemből fakadó követelés engedményezéséről van szó – hisz ez kiderül magából a szerződésből, ha a felek éltek a jogválasztás lehetőségével. Az engedményező szokásos tartózkodási helye ugyanis némileg bonyolultabb helyzetet eredményezne, különösen, ha az engedményező kereskedelmi társaság. Ha a követelés alapjául szolgáló szerződésre nézve a felek nem éltek a jogválasztás lehetőségével, már bonyolultabb a helyzet.⁶⁴ Ezekben az engedményező szokásos tartózkodási he-

⁵⁹ HARTLEY i. m. 53.

⁶⁰ HARTLEY i. m. 54.

⁶¹ Uo.

⁶² HARTLEY i. m. 55.

⁶³ HARTLEY i. m. 55–56.

⁶⁴ HARTLEY i. m. 56.

lye jelentheti a célszerűbb megközelítést, egyébként adásvételből vagy szolgáltatásnyújtásból eredő követelések esetén a kollíziós szabályok is ehhez vezetnek.

2.3.3.3. Kapcsolóelv-opciók az érintett gazdasági szereplők érdekei szempontjából

A pénzügyi szektor érdekei a kapcsolóelv tekintetben két ágazatra oszthatóak: míg a factoring cégek érdekeinek inkább az engedményező szokásos tartózkodási helye felel meg, addig az értékpapírosítással foglalkozó cégeknek inkább a követelésre irányadó jog alkalmazása áll érdekükben.⁶⁵ A harmadik személyekkel szembeni hatályról szóló, az Európai Unió megbízásából készült tanulmány (2012) kapcsán végzett felmérésből kitűnik, hogy a factoring cégek *háromnegyede* az engedményező szokásos tartózkodási helyét preferálja.⁶⁶

Érdeemes kitérni arra, hogy a megkérdezettek melyik kapcsolószabályt választanák, *három csoportra bontva*. A *pénzügyi szolgáltatók* csoportban 47 % az engedményező szokásos tartózkodási helyét, 26 % a követelésre alkalmazandó jogot és 20 % az engedményezési ügyletre alkalmazandó jogot jelölte meg. A *gyakorló jogászok* 43 %-a ellenben követelésre irányadó jogot jelölte meg preferált opcióként. Végezetül az *elméleti jogászok* 75 %-a az engedményező szokásos tartózkodási helye mellett tette le a voksát.⁶⁷ Ez túlnyomórészt összhangban van az előzőekben kifejtettekkel.

3. Konceptcionális előkérdések az engedményezési ügylet közös európai anyagi jogi szabályainak kialakítása során

Az engedményezési ügylet szabályozásának kialakításával kapcsolatban a következő négy konceptcionális sarokpont áttekintésére kerül sor: *a követelés-át ruházás rendszere* (3.1.), *a kötelezett státusza az engedményezésnél valamint helyzete azt engedményezés következményeként* (3.2.), *a harmadik személyekkel szembeni hatály* (3.3.), *valamint az engedményezhető követelések* (3.4.) kérdése.

⁶⁵ HARTLEY i. m. 52.

⁶⁶ Vö. *BIICL tanulmány*, 67.

⁶⁷ *BIICL tanulmány*, 15.

3.1. A követelés-átruházás rendszerének (dogmatikai mechanizmusának) előkérdései

Az európai magánjogi rendszerekben a követelés vagyontárgy, amely főszabályként forgalomképes, a jogosult szabadon rendelkezhet felette, azaz átruházható. A követelés-átruházás dogmatikai koncepciója általában követi a tulajdon-átruházás elvét az adott magánjogi rendszeren belül. Az európai magánjogi rendszereket alapul véve *három átruházási modellt* lehet megkülönböztetni egymástól: az *ügyletegyeség*, a *jogcímen alapuló (kauzális) rendelkező ügylet*, valamint az *elvont rendelkező ügylet* modelljét.⁶⁸ A kitékintés az alábbiakban ezeken felül az angol jog és a *DCFR modellszabály-rendszer* megoldását is magába foglalja.

3.1.1. Ügyletegyeség

Az ügyletegyeséget követő rendszer prototípusa a francia jog: az engedményezés szabályai az adásvételi szerződés körében találhatóak (*Code civil* 1689-1701. cikkek). Ennek oka, hogy a francia polgári törvénykönyv megalkotásának idején a jogászok egyszerűen *követelés adásvételét* látták az ügyletben. A követelés-átruházást, mint ügyletet nem választják el a gazdasági célt betöltő alapügylettől (adásvétel), hanem ahhoz kapcsolódó automatikus, közvetlen joghatásnak (következménynek) tekintik. Az ügyletegyeség tükröződik az olasz polgári törvénykönyvben (*Codice civile* [1942]) is, igaz, hogy az engedményezés immáron az adásvételi szerződésről *leválva*, a kötelmi jog általános szabályai között foglalja el a helyét (*Codice civile* 1260–1267. cikkek). Az, hogy a *Code civil* az engedményezést adásvételként fogja fel, az engedményezést szabályozó norma szövegéből is kitűnik: az engedményezés keretében a *követelés átadása* a követelést bizonyító okirat engedményes részére történő átadásával történik (1689. cikk). Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a követelés átszállásához az ezt tanúsító dokumentum szükséges lenne: a bírói gyakorlat elismeri, hogy a követelés a felek megállapodásánál fogva átszáll az engedményesre. A *követelés* ezzel azonban csak a felek közötti viszonyban *száll* át – tehát relatív viszonyban valósul meg az átruházás. Az átruházás *harmadik személyekkel szembeni hatályához* (értve itt többek között az engedményező hitelezőit) szükség van a kötelezett formális értesítésére (bírószági végrehajtó útján, vagy az engedményezés kötelezett általi elfogadása közokirat útján).

⁶⁸ Vö. ZWEIGERT–KÖTZ i. m. 442–455.

3.1.2. Az engedményezés, mint *rendelkező ügylet*

Az engedményezést rendelkező ügyletként felfogó rendszerekben (ehhez tartozik a magyar magánjog is) elválik egymástól a követelés átruházására irányuló kötelezettségvállalás és a *követelés tulajdonképpeni transzportját* megvalósító rendelkező ügylet, vagyis az *engedményezés*. A jogosulti pozícióban beálló alanyváltozás a felek megállapodásán (szerződésén) alapul, ezt azonban élesen el kell határolni a követelés átruházására irányuló, azt megalapozó jogcíműtől (az alapügylettől), amely például egy adásvételi szerződés lehet. Ez azt jelenti, hogy a rendelkező ügylet megkötésével a követelés átruházása megtörtént, azaz a követelés *erga omnes* hatállyal átszállt az engedményesre, nincs szükség az adós értesítésére vagy közreműködésére. A kötelező és rendelkező ügyletet (ez utóbbinak egyik formája az engedményezés) egymástól elválasztó átruházási rendszernek két altípusa létezik: a kauzális rendelkező ügylet és az elvont rendelkező ügylet.

3.1.2.1. Az engedményezés, mint kauzális rendelkező ügylet

Az engedményezés kauzális rendelkező ügylet egyebek mellett a magyar magánjogban (Ptk. 6:193. §), de ugyanígy az osztrák jogban is.⁶⁹ A kauzális jelleg azt jelenti, hogy az engedményezés, mint rendelkező ügylet csak az alapjául szolgáló jogcím érvényessége esetén transzportálja a követelést az engedményesre. Példának okáért, ha követelés adásvételéről van szó, az adásvételi szerződés (mint az átruházás jogcíme) esetleges érvénytelenségéből kifolyólag a rendelkező ügylet (engedményezés) nem váltja ki a joghatást, tehát a követelés nem száll át az engedményesre.

3.1.2.2. Az engedményezés, mint elvont rendelkező ügylet

Az engedményezés *elvont* rendelkező ügyletként kezelő szabályozás iskolapéldája a német magánjog, de ezt a megoldást követi a svájci⁷⁰ és az észt⁷¹ magánjog is. Az engedményezés *elvont rendelkező ügylet* jellege azt jelenti, hogy az

⁶⁹ GÁRDOS Péter: *Az engedményezés*. Budapest, Eötvös, 2009. 107.

⁷⁰ ZWEIGERT–KÖTZ i. m. 446.

⁷¹ Elvontsági elv rögzítése: *General Part of the Civil Code Act (27 March 2002) § 6 (4)* „The validity of a disposition is not contingent upon the validity of the transaction which requires transfer of the right or obligation.” (A rendelkezés érvénye nem függ az ügylettől, amely alapján át kell ruházni a jogot vagy kötelezettséget.) – <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/530102013019/consolide> [

engedményezéshez *alapvetően*⁷² akkor is kapcsolódik joghatás, ha az átruházását megalapozó jogcím egyébként érvénytelen. Az előző példánál maradva, ha követelés adásvételéről van szó, az adásvételi szerződés esetleges érvénytelensége nem képez akadályt az engedményezés joghatása, azaz a követelés transzportálása előtt: az engedményes az engedményezés jogalapjának érvénytelensége ellenére megszerzi a követelést. Az engedményező ilyenkor a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint követelheti az érvénytelen jogcím alapján engedményezett követelés visszaengedményezését. A német magánjogban a német polgári törvénykönyv egyik általános részi rendelkezését segítségül hívva, a felek akaratára visszanyúlva hajlandóság mutatkozik arra, hogy az adott ügyletet egységként értelmezzék, és ezzel *keresztülvágják* az elvontsági elv érvényesülését. Ez azonban a jogalkotó akaratát *megkerülő* megközelítés, amely az elvontsági elven keresztül arra irányul, hogy *függetlenítse a rendelkező ügyletet* a kötelező ügylet esetleges hiányosságaitól.⁷³

3.1.3. Az angol jog sajátos megoldása

Az angol jog az engedményezést nem az engedményező és engedményes szerződéseként, hanem inkább az engedményező egyoldalú jogügyleteként (jogcselekményeként) fogja fel. Maga az engedményezési ügylet (*act of assignment*) tulajdon-átruházást valósít meg, amelyet meg kell különböztetni az engedményezésre irányuló megállapodástól (kötelező ügylettől). Az angol jog *két típust* különböztet meg egymástól: *statutory* vagy *legal* és az *equitable* forma között. A *statutory* („törvényi”) típus írásbeli alakhoz kötött, ezen kívül ellenérték fejében történik és teljesítési – tehát nem biztosítéki – céllal történik. *Szükséges* továbbá a kötelezett írásbeli értesítése is (Law of Property Act 1925, Section 136 (1)). Nem szükséges az engedményessel történő megállapodás, akit azonban vélhetően megillet a visszautasítás joga, emellett a *statutory* formában történt engedményezés eredményeként az engedményes saját nevében léphet fel

⁷² Elképzelhető, hogy azonos hibában szenved a kötelező és rendelkező ügylet (*Fehleridentität*), pl. cselekvőképтелenség miatt érvénytelen a kötelező ügylet és a rendelkező ügylet is. Fontos megjegyezni, hogy itt nem arról van szó, hogy a kötelező ügylet érvénytelensége kihat a rendelkező ügyletre, hanem sokkal inkább arról, hogy mindkét ügylethez szükséges cselekvőképesség – Reinhard BORK: *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuchs*. 3., neubearbeitete Auflage [A BGB általános része, 3. átdolgozott kiadás]; Tübingen, Mohr Siebeck, 2011. 190–192., 482–487. bek.

⁷³ Hans BROX – Wolf-Dietrich WALKER: *Allgemeiner Teil des BGB*. 32. Auflage [A BGB általános része, 32. kiadás]; Köln–München, Carl Heymanns Verlag, 2008. 56.

a kötelezettel szemben.⁷⁴ *Statutory* formában nem lehetséges feltételhez kötött vagy jövőbeli követelések, illetve a követelés részbeni engedményezése. Amennyiben a *statutory* típus feltételei nem teljesülnek, úgy az adott engedményezési ügylet *equitable* típusként érvényes. Az *equitable* forma ellenben nincs alaki követelményekhez kötve, és úgy tűnik, hogy elégséges az engedményes engedményező általi alakszerűtlen értesítése az engedményezésről, vagy a kötelezett utasítása az engedményes kezeihez történő teljesítésre.⁷⁵ Szükségesnek tűnik legalább „hallgatólagos” (implicit) megállapodás az engedményessel, illetve ha az ügylet a kötelezett utasítása útján valósul meg, úgy ez csak akkor hatályos az engedményes hitelezőivel szemben, ha az engedményest értesítették és volt lehetősége arra, hogy az engedményezést elfogadja vagy visszautasítsa.⁷⁶ A kötelezettel szembeni hatály szempontjából (engedményes–kötelezett viszony) nincs jelentősége annak, hogy az engedményezés ellenérték nélkül történt; ellenérték szükséges azonban, ha jövőbeli követelés (*chose in action*) engedményezéséről van szó.⁷⁷

3.1.4. Az engedményezési ügylet koncepciója a *DCFR modellszabályrendszerben*

A DCFR modellszabály-rendszer engedményezési ügylet koncepciója a *kauzális rendelkező ügylet* átruházási rendszernek feleltethető meg. A *DCFR modellszabály-rendszer* III.-5:104. cikke az érvényes követelés átruházáshoz öt feltételt teljesülését írja elő: 1) a követelésnek léteznie kell; 2) átruházhatónak kell lennie; 3) az engedményező legyen jogosult vagy feljogosított a követelés átruházására; 4) az engedményes szerződés vagy más jogügylet, bírósági határozat vagy jogszabály alapján legyen köteles az átruházásra; 5) magának az engedményezési ügyletnek érvényesnek kell lennie. Az III.-5:102. cikk (2) bek. lényegében az *engedményezési ügyletet, mint rendelkező ügyletet* definiálja, amely megvalósulhat szerződés vagy más jogügylet (beleértve az egyoldalú jogügyletet is) útján is, ami a követelés átruházására irányul. Ezzel összefüggésben fontos megjegyezni, hogy a III.-5:110. cikk alapján *ingyenes engedményezési ügyletnél* az ajándékozás esetén támasztott alaki követelmények az irányadóak. A III.-5:104. cikk (3) bek. némileg „enyhít” a kauzális rendelkező ügylet koncepciót azzal a szabállyal, hogy az átruházás alapjául szolgáló kötelelem és maga az

⁷⁴ Edwin PEEL: *Treitel on the Law of Contract*. 13th Edition, London, Sweet & Maxwell, 2011. 15-019. bek.

⁷⁵ *Chitty on Contracts*. 31st Edition. London, Sweet & Maxwell, 2012. 19-021. bek.

⁷⁶ *Chitty on Contracts* i. m. 19-023. bek.

⁷⁷ *Chitty on Contracts* i. m. 19-027. – 19-035. bek.

engedményezési ügylet ugyanazon ügyletből is eredhetnek. A *DCFR modell-szabály-rendszer* a követelés átruházásánál *három szintet* különböztet meg: az átruházást megalapozó kötelezettség, az engedményezési ügylet, és az engedményezés, mint joghatás szintjét. Mivel a követelés-átruházás feltételei között szerepel az engedményezés alapjául szolgáló jogcím is (III.-5:104. cikk (1) bek.), ezért ennek elmaradása kizárja az engedményezést, mint joghatást (nem vezet alanyváltozáshoz a jogosulti pozícióban).

3.1.5. Melyik átruházási rendszer áll legközelebb a *CESL normaszöveg-javaslat*hoz?

Az engedményezés kérdése kívül esik ugyan a *CESL* szabályozási körén⁷⁸ és ugyanígy az áru adásvétele dologi jogi vonzatait sem szabályozza, a *CESL normaszöveg-javaslat* alapján mégis arra lehet következtetni, hogy a *CESL* az áru tulajdonjogának átruházásánál főszabályként a kauzális tradíció átruházási modelljét (akár ügyleti jellegű átadás is beleférhet a szövegezésbe), és nem pedig az ügyletességet követi. Erre az alábbiak alapján lehet következtetni: a *CESL Rendeletjavaslat* 2. cikk b) pontja az áru fogalmát *birtokba vehető ingó dologként* határozza meg. A *CESL normaszöveg-javaslat* 94. cikk a) pontja (főszabály) az átadást az áru fizikai birtokának vagy felettük való ellenőrzésnek fogyasztóra való ruházásában jelöli meg.⁷⁹ További támpont, hogy a *CESL normaszöveg-javaslat* 142. cikk 1. pontja a kárveszély átszállását a fogyasztó részéről történő birtokbavételhez kapcsolja. A teljesítésnek ezek a mozzanatai értelemszerűen azt feltételezik, hogy egy érvényes szerződéses jogviszony álljon fenn a felek között, amelyből ezek következnek. Ha az engedményezési ügylet szabályait a *CESL* kontextusában, illetve a *CESL*-en keresztül létrehozott alapokra figyelemmel, arra építve alakítják ki, akkor a kauzális rendelkező ügylet forma tűnik a leginkább illeszkedőnek.

3.2. A kötelezett státusza az engedményezési ügyletnél illetve annak következményeként

Az engedményezési ügylet egyik koncepcionális kérdése, hogy szükséges-e a kötelezett hozzájárulása vagy értesítése az engedményezési ügylet harmadik személyekkel szembeni hatályához. Úgy tűnik, hogy az európai magán-

⁷⁸ *CESL Rendeletjavaslat* Preambulum 27. pont.

⁷⁹ Ellenkező megállapodás hiányában, távollevők között vagy üzlethelyiségen kívül kötött olyan szerződések esetén, ahol az eladó vállalta a szállítást – hivatalos magyar szövegváltozat.

jogi rendszerek többsége nem köti az engedményezés harmadik személyekkel szembeni hatályát a kötelezett értesítéséhez vagy hozzájárulásához (kivételeknek tűnik ez alól az angol, belga, francia, holland, olasz és görög magánjog).⁸⁰ Egy következő szempont a kötelezett státusza az ügyletet követően, amelynél alapul, hogy a kötelezett az engedménnyel szemben is érvényesíthesse azokat a kifogásokat és számíthassa be azokat az ellenköveteléseket, amelyek az engedményezővel szemben is megilletik. A *DCFR modellszabály-rendszer* vonatkozó szabályát alapul véve (III.-5:116. cikk) a kötelezettet megilleti minden kifogás, kivéve, ha az ő magatartására visszavezethetően az engedményes abból indulhatott ki, hogy nincs ilyen kifogás, vagy a kifogás az engedményezést kizáró kikötés engedményező részéről történt megsértésén alapul. Kapcsolódó kérdés, hogy szabadul-e a kötelezett, ha az engedményezőnek teljesít. Az új magyar megoldás szerint a kötelezett a teljesítési utasításig az engedményezőnek köteles teljesíteni (Ptk. 6:198. § (1) bek.), ezt pedig a törvény logikája szerint megelőzi az engedményezésről szóló értesítés, persze a kettő egy időben is történhet. A törvény a teljesítési utasítás „hitelét” biztosítandó követelményeket támaszt (Ptk. 6:198. § (2) bek.): ez az engedményezőtől kell hogy származzon, vagy az engedményesnek igazolnia kell azt, hogy ő a követelés jogosultja, kivéve, ha az értesítés már megjelölte az engedményes személyét, ilyenkor kizárólag az engedményes adhat teljesítési utasítást. A német jogban a kötelezett akkor teljesíthet az engedményezőnek, ha nem tud az engedményezésről (407. §), azonban tudomásszerzése esetén ez a védelem megszűnik. A német jog tehát a szubjektív tényezőt veszi alapul. A *DCFR modellszabály-rendszer* III.-5:119. cikk (1) bekezdés – hasonlóan a magyar megoldásához – az értesítést, mint *objektív tényezőt* veszi alapul: a kötelezett szabadul a kötelemből, ha az értesítésig az engedményezőnek teljesít. A magyarázat szerint gyakran az következik az engedményező és engedményes megállapodásából, hogy a kötelezett az engedményezést követően is az engedményező részére teljesít. Ha a szubjektív tényezőt vennék alapul, akkor az engedményes esetleges tudomásszerzése kizárná ennek lehetőségét.⁸¹ Egy további kardinális kérdés a kötelezett által beszámítható ellenköveteléseké: az engedményezésről való értesítésig az engedményezővel szemben létrejött ellenkövetéseit az engedménnyel szemben is beszámíthatja, a Ptk. alapján az sem feltétel, hogy a követelés már létezzen az értesítéskor, elég, ha annak jogalapja fennáll (6:197. § (2) bek.). A *DCFR modellszabály-rendszer* III.-5:116. cikk (3) bekezdése szerint a kötelezett az értesítéskor létező, valamint azon követeléseit számíthatja be, amelyek szorosan kötődnek az engedményezett követeléshez. A beszámítandó ellenkövetelés engedménye-

⁸⁰ *DCFR Full Edition - 2. kötet – III.-5:104 – Notes* [Jegyzetek], 1021–1024.

⁸¹ *DCFR Full Edition - 2. kötet – III.-5:119 – Comments* [Magyarázat], 1068.

zett követeléshez való kapcsolódása az angol jogban is érvényesülő elv.⁸² A német jogban – hasonlóan a magyar joghoz – a beszámítás egy kifogás, amely nem kapcsolódik szükségképpen az engedményezett követeléshez. A kötelezett alapvetően ugyanazt számíthatja be az engedménnyessel szemben, amit beszámíthatna az engedményezővel szemben. Mivel a német magánjog az engedményező és a kötelezett viszonya tekintetében a kötelezett tudomásához, tehát szubjektív tényezőhöz kapcsolja a joghatásokat, így a BGB 406. §-a beszámítás lehetőségének főszabálya alól két kivételt rögzít. Egyrészt a kötelezett nem számíthatja be azt a követelést, amely az engedményezést és tudomásszerzését követően keletkezett, másrészt azt a követelést, amelyet a tudomásszerzését megelőzően szerzett ugyan meg, de az engedményezett követelés esedékessé válása után és a kötelezett tudomásszerzését követően vált esedékessé. A kötelezett védelme ezekben az esetekben nem indokolt, hiszen – az utolsó esetkörnél maradván – ha olyan ellenkövetelést szerez meg, amely az engedményezett követelésnél később válik esedékessé, aligha várhatja el, hogy még nem esedékes követelést számíthasson be az esedékes engedményezett követeléssel szemben. Ezzel ugyanis az engedményezés folytán egyenesen *előnyösebb helyzetbe* kerülne. Más a helyzet, ha a kötelezettnek nincs tudomása az engedményezésről, ilyenkor ugyanis az engedményezést követően megszerzett követeléseket is beszámíthatja (BGB 407. §). Mint látható, a német magánjog *szubjektív tényezőt* alapul véve dönti el a kérdést.

3.3. A harmadik személyekkel szembeni hatály

A harmadik személyekkel szembeni hatály kérdése alatt a többszöri engedményezés esetkörét, valamint az engedményezési ügyletnek az engedményező hitelezőivel vagy felszámolójával szembeni hatályát kell érteni. A két európai és a CARIT *modellszabály-rendszer* is *elsőbbségi kérdésként* fogja föl és szabályozza ezeket.⁸³ Többszöri engedményezés esetén az elsőbbség a kötelezett értesítéséhez kapcsolódóan dől el, tehát annak a jóhiszemű engedményesnek a jogszerzése élvez elsőbbséget, aki elsőként értesíti a kötelezettet. Ez lényegében felülírja az *időbeli rangsor* elvét és azt jelenti, hogy a későbbi engedményes jogszerzése „véglegesedik” annak ellenére, hogy a követelés részére történt engedményezése időpontjában az engedményezőt feltehetően már nem illette meg a követelés feletti rendelkezési jog.⁸⁴ Az engedményezés engedményező hitelező-

⁸² *Business Computers Ltd v Anglo-African Leasing Ltd* [1977] 1 WLR 578, ChD.

⁸³ Többszöri engedményezés *DCFR* III.-5:121. cikk, az engedményező hitelezőivel szembeni elsőbbség, ha a kötelezett az engedményező részére teljesít III.-5:122. cikk; *PECL* 11:401. cikk.

⁸⁴ *DCFR* III.-5:121. cikk (1) bek. és *PECL* 11:401. cikk (1) bek.; *CARIT Annex*.

ível szembeni hatályának előkérdése, hogy ez anyagi szerződési jogi, vagy végrehajtási, illetve fizetésképtelenségi jogi kérdésként közelítendő-e meg. A két európai *modellszabály-rendszer* úgy tűnik, hogy anyagi szerződési jogi kérdésként igyekszik megközelíteni az engedményezés harmadik személyekkel szembeni hatályának kérdését, de ez a megközelítés a CARIT-ben is megtalálható opcionális lehetőségként: az egyezményhez csatlakozó állam dönti el, hogy e részt elismeri-e magára kötelezőnek. E tekintetben üdvözlendő, hogy az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépését megelőző módosításával a magyar jog is immáron anyagi szerződési jogi kérdésként kezeli az engedményes jogállását az engedményező hitelezőivel szemben, ha a kötelezett az engedményezést követően az engedményező részére teljesített (vö. Ptk. 6:198. § (3) bek.). Az anyagi szerződési jogi megközelítés legközvetlenebbül a *PECL*-ben jelenik meg, ahol teljesítési – tehát nem biztosítéki – célú engedményezés esetén⁸⁵ külön szabály rögzíti egyrészt az engedményes követelésen fennálló jogosultságának *elsőbbségét (hatályát)* az engedményező hitelezői által az engedményezési ügylet hatályosulása után foganatosított *lefoglalással szemben*,⁸⁶ másrészt felszámolási (fizetésképtelenségi) eljárás esetén a *felszámoló jogosultságával szembeni elsőbbségét*. Ez utóbbi feltételes: a fizetésképtelenségi jog szerinti esetleges publicitási követelménynek teljesülnie kell (pl. nyilvántartásba vétel), valamint érvényesülnek a követelések rangsorára és a jogügyletek megtámadására vagy érvénytelenségére megállapított szabályok,⁸⁷ mivel ezeket a fizetésképtelenségi jog, mint *lex specialis* szabályozza. A fizetésképtelenségi jog például rendelkezhet úgy, hogy egyes dologi jellegű jogosultságok a követelések rangsorában csak a privilegizált követelések mögött (pl. adó, munkabér) foglalják el helyüket. Ugyanígy megtámadási jogot biztosíthat a felszámoló számára például abban az esetben, ha a követelés engedményezése az engedményesre az engedményezővel szembeni követelésének teljesítése céljából olyan időpontban történt, amikor az engedményező már fizetésképtelen volt, ezzel ugyanis az engedmé-

⁸⁵ Az elsőbbsegről szóló szabályok csak teljesítési célú engedményezés esetén irányadóak: ha a követelést teljesítési céllal engedményezték, a rendelkezésnél fogva megszűnik a versengő jogosultság; ha azonban a követelést biztosítéki céllal engedményezték, a versengő jogosultság az engedményes jogosultsága mögé sorolódik és akkor hatályosul, amikor a biztosított követelést teljesítették. Lásd Art. 11:401 Kommentar „bevezető”. In: Christian VON BAR – Reinhard ZIMMERMANN: *Grundregeln des Europäischen Vertragsrechts*. Teil III. München, Sellier, 2005. 700.

⁸⁶ *PECL* 11:401. cikk (3) bekezdés.

⁸⁷ *PECL* 11:401. cikk (4) bekezdés – feltéve, hogy a fizetésképtelenségi jog szerinti publicitási követelmény – ha ilyen előírás létezik – teljesült (pl. nyilvántartásba vétel), de érvényesülnek a fizetésképtelenségi eljárás követelések rangsorára és a jogügyletek megtámadására vagy érvénytelenségére vonatkozó szabályai is.

nyező az engedményest privilegizálta a többi hitelezővel szemben.⁸⁸ A *PECL* megközelítéséből az is következik, hogy az engedményezett *jövőbeli követelések* anyagi jogi szempontból az engedményes vagyónába tartoznak. A *DCFR modellszabály-rendszer* nem tartalmaz ugyan közvetlenül a fizetéseképtelenségre vonatkozó szabályt, de azzal, hogy *jövőbeli követelések* engedményezésénél a követelés létrejöttével hatályosuló engedményezéshez az engedményezési ügylet időpontjára visszaható hatályt kapcsol (III.-5:114. cikk (2) bekezdés) úgy tűnik, mintha biztosítani akarná az engedményest az engedményező fizetéseképtelensége esetére.

3.4. Engedményezhető követelések

Az engedményezhető követelések sarokpont kapcsán a jövőbeli követelések engedményezése, a személyhez kötött követelések, valamint az engedményezést kizáró kikötések hatálya kérdéskörök kifejtésére kerül sor.

3.4.1. Jövőbeli követelések átruházhatósága

A jövőbeli követelések engedményezését számos európai magánjogi rendszer elismeri, eltérnek viszont abban a kérdésben, hogy mely időpontban kell a követelésnek azonosíthatónak lennie: megengedőbb jogrendszerek esetében elégséges, ha az engedményezett jövőbeli követelések létrejöttük időpontjában azonosíthatóak, kevésbé megengedőbbnél például az adós azonosíthatósága szükséges az érvényes engedményezéshez.⁸⁹ Az engedményezés akkor hatályosul, amikor a követelés létrejön. A 2014 márciusában hatályba lépett új Ptk. egyértelműen a konzervatív álláspontot képviselő jogrendszerek közé helyezi a magyar magánjogot a jövőbeli követelések engedményezése tekintetében, ugyanis csak az olyan jövőbeli követelések engedményezését ismeri el, amelyeknél engedményezéskor már létezik a jogviszony, amelyből a követelés fakad (Ptk. § 6:194

⁸⁸ Art. 11:401 Kommentar C. In: VON BAR–ZIMMERMANN i. m. 702–703.

⁸⁹ Christian VON BAR – Eric CLIVE (eds.): *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Full Edition. Volumes 2, III.-5:101 to IV.C.-8:111* [Teljes kiadás. 2 kötet], Munich, Sellier European Law Publishers, 2009. (a továbbiakban: *DCFR Full Edition* és a vonatkozó kötet száma). A *teljes kiadás* a modellszabályok mellett azok magyarázatait, valamint kapcsolódó összehasonlító jogi jegyzeteket is tartalmaz. Utóbbiak a modellszabállyal érintett kérdés tagállami szabályozásáról szolgálnak általános vagy – egyes területeken – átfogó információval. Így ezek a jegyzetek lényegében kvázi szótárként, egyfajta híd szerepet töltenek be, megteremtve a kapcsolatot a modellszabály és az adott jegyzet tárgyát képező tagállami jogrendszer között. *DCFR Full Edition - 2. kötet – III-5:106 – Notes* [Jegyzetek], 1028–1030.

(1) bek.): tulajdonképpen a jövőbeli követelés tehát nem engedményezhető, annak átruházására csak kötelezettséget lehet vállalni.⁹⁰ A német magánjog is két kategóriára bontja a jövőbeli követeléseket: ha létezik a jogviszony, amelyből a követelés fakad, akkor a jövőbeli követelés közvetlenül az engedményes vagyónában jön létre, az engedményező ellen indított esetleges felszámolási eljárás nem hat ki a jogszerzésére.⁹¹ Amennyiben az engedményezés időpontjában még nem létezik a jogviszony, amelyből a követelés fakad (például mert a jogviszonyt a későbbiekben a felszámoló hozza létre, vagy a későbbiekben nyújtott szolgáltatás – pl. eredménykötelem – alapozza meg a díjkövetelést), a követelés az engedményező felszámolási vagyónába fog tartozni.⁹² Olyan esetben, ha a jogviszony, amelyből a követelés fakad, az engedményezési ügyletet követően, de a felszámolási eljárás megindítása előtt jön létre, a bíróságok elismerik a követelés engedményes általi megszerzését, legalábbis akkor, amikor a jövőbeli követelés engedményezése meghosszabbított tulajdonjog-fenntartás (áruhitelt biztosító konstrukció) célját tölti be.⁹³ Az angol jog *equitable* típus formájában elismeri a jövőbeli követelések engedményezését: a követelés *transzportálása* annak létrejöttékor valósul meg, feltéve, hogy a követelések, amelyekre az engedményezés vonatkozik, beazonosíthatóak.⁹⁴ Ha a követelés létrejöttéhez valamilyen, az engedményező elleni felszámolás megindítását követő cselekmény szükséges, úgy az engedményezés hatálytalan a felszámoló irányában.⁹⁵ A *DCFR modellszabály-rendszerben* külön rendelkezés szól a jövőbeli követelések engedményezéséről (III.-5:106. cikk (1) bekezdés): az engedményezési ügyletnek jövőbeli követelések is tárgyát képezhetik, a követelés *transzportá-*

⁹⁰ GÁRDOS Péter: *Hatodik Könyv, Második Rész, XII. Cím.* In: VÉKÁS Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal.* Budapest, Complex, 2013. 66–663.

⁹¹ Jahn BUSCHE § 398, 72 bek. In: Julius von STAUDINGER (Hrsg.): *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, §§ 398–413.* Neubearbeitung 2012. München–Berlin, Sellier-de Gruyter,; LARENZ i. m. § 34 III, 584–586.

⁹² BGH (Bundesgerichtshof – Szövetségi Törvényszék) 1997. február 27-i ítélete. In: *BGHZ (Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Zivilsachen – A Szövetségi Törvényszék polgári ügyekben hozott határozatai)* 135, 25; BGH 2006. május 11-i ítélete a felszámolási eljárás alatt álló adós egészségbiztosítási alapú szolgáltatás nyújtó orvosok szervezetével szemben fennálló követeléseinek engedményezésének részleges érvénytelenségéről. *Neue Juristische Wochenschrift* (a továbbiakban: *NJW*) 2006/34. 2485–2487.

⁹³ BGH 1975.05.14-i ítélete a jövőbeli követelések engedményezésének megtámadása a felszámoló részéről. *NJW* 1975/27. 1226–1227.

⁹⁴ *Tailby v Official Receiver* (1888) LR 13 App Cas 523, HL – biztosítéki célú engedményezés (*equitable charge – elzálogosítás*). A zálogjog akkor keletkezik a könyvkövetelésen, amikor az létrejön.

⁹⁵ Marcus SMITH: *The Law of Assignment: The Creation and Transfer of Choses in Action.* Oxford, Oxford University Press, 2007. 14.26.-14.37. bek. (14.C.(1) *Assignment of Future Earnings*).

lása azonban a követelés átruházás feltételei között első helyen rögzített feltétellel (III.-5:104 cikk (1) bekezdés (a) pont) teljesül, ti. hogy a követelés létező, azaz létrejött. A DCFR külön rendelkezésben tárgyalja azt, hogy a követelés-áttruházás mely időpontban váltja ki a joghatást: főszabályként, amikor a követelés-áttruházás rögzített feltételei teljesültek (III.-5:114. cikk (1) bek.). Ez alól *kivételt* fogalmaz meg a III.-5:114. cikk (2) bekezdés jövőbeli követelések esetére, amikor a követelés létezésén kívüli feltételek teljesülése időpontjához kapcsolja a joghatást, tehát a követelés létrejöttéhez kötött engedményezés *visszahat* az engedményezési ügylet időpontjára. Nem világos, hogy a konstrukció abban az esetben is alkalmazandó-e, ha az engedményezett követelés az engedményes ellen indított felszámolási eljárás ideje alatt keletkezik, amely azonban inkább a *fizetéseképtelenségi jog* körébe tartozó kérdés.

3.4.2. Személyhez kötött követelések

A személyhez kötött követelések engedményezhetőségének kizárása mögött meghúzódó megfontolás, hogy a követelés oly erősen kötődik az eredeti jogosulthoz, hogy a kötelezett szempontjából „tisztességtelen” lenne a jogosulti pozícióban beálló alanycsere. A német polgári törvénykönyv vonatkozó rendelkezése (399. §) a *lényegre tapint*, amikor az engedményezés *kötelezettség tartalmának megváltoztatása miatti kizárásáról* beszél, amelyet alapvetően két esetkörre lehet bontani. Az első esetkör olyan követeléseké, amelyeknél a jogosult személye meghatározza a teljesítés tartalmát (tartásdíj, nyugdíj követelés vagy munkaviszony alapján szabadság követelés). A második esetkör pedig olyan követeléseket foglal magába, amelyeknél a kötelezettnek nyomós érdeke fűződik ahhoz, hogy csak meghatározott jogosultnak teljesítsen, tehát nem fogadható el számára az eredeti jogosulttól eltérő jogosultnak történő teljesítés: a *szolgáltatásra* irányuló szolgálati szerződésnél⁹⁶ a szolgáltatás jogosultjának követelése kétség esetén nem ruházható át (613. § 2. mondat), vagy a megbízásnál⁹⁷ a 664. § (2) bekezdés. Hasonló megközelítést követ a DCFR *modellszabály* rendszer is (III.-5:119): nem engedményezhető a követelés, ha a kötelezettől ésszerűen nem várható el, hogy az eredeti jogosult helyett másnak teljesítsen. Ezt a megfontolást követi a magyar jog is,⁹⁸ és ugyanilyen célt betöltő és tartalmú elv az angol jogban is ismeretes.⁹⁹

⁹⁶ Hozzávetőlegesen a megbízási szerződés nem ingyenes formája és személyes teljesítést megkívánó formája, ennek altípusa a munkaszerződés is.

⁹⁷ A német magánjogban a megbízás csak ingyenes lehet.

⁹⁸ GÁRDOS (2013) i. m. 663.

⁹⁹ *Tolhurst v Associated Portland Cement Manufacturers (1900) Ltd* [1903] AC 414, HL.

3.4.3. Engedményezést kizáró kikötések

Eltérő megközelítés tapasztalható a jogrendszerekben Európában az engedményezést kizáró kikötések tekintetében.¹⁰⁰ Az eltérés az ilyen kikötések hatályát érinti, vagyis, hogy akadályoz-e a jogosult és kötelezett ez irányú megállapodása harmadik személy jogszerzésének, vagy sem. Az, hogy az ilyen kikötéseknek a jogalkotó milyen hatályt tulajdonít, jogpolitikai döntés arról, hogy a jogalkotó mennyiben részesíti előnyben a felek magánautonómiáját a követelések átruházhatóságához fűződő gazdasági érdekekkel szemben. Dogmatikai szempontból arra is gondolni kell, hogy a magánjogi rendszerek nem mindig ismerik ilyen esetben¹⁰¹ a jóhiszemű és ellenértékben szerző fél védelmét.

3.4.3.1. Az engedményezést kizáró kikötések eltérő felfogása

Az új magyar Ptk. az ilyen kikötések felek közötti (kötelmi) hatályát rögzíti (Ptk. 6:195. §), biztosítva ezzel azt, hogy a követelések, mint vagyontárgyak, minél szélesebb körben tartozzanak a vagyoni forgalom körébe. A német magánjogban (BGB 399. § első mondat) a jogosult és kötelezett bármikor, azaz a követelés létrejöttét megelőzően, de akár létrejöttét követően is megállapodhatnak az engedményezés kizárásában. Lehetőség van arra azonban, hogy a kötelezett jóváhagyja az engedményezést, amelynek visszaható hatálya van (185. § (2) bek.). A szabad kereskedelmi forgalomhoz fűződő gazdaságpolitikai érdekeket szem előtt tartva enyhít a BGB konzervatív megközelítésén a német kereskedelmi törvénykönyv (*Handelsgesetzbuch – HGB*) 1994-ben beiktatott 354a. §-a (1) bekezdése, amely a BGB 399. §-ra utalva az engedményezést kikötő megállapodás hatálytalanságát rögzíti akkor, ha a követelés kereskedelmi ügyletből fakad (mindkét fél kereskedő). Tehát ez a rendelkezés a BGB 399. §-ához képest *különös szabály*, a főszabály alóli *kivételt* képez. A rendelkezés alapján a kötelezett azonban továbbra is hatályosan teljesíthet az engedményező kezeihez.¹⁰² A gazdasági válság kirobbanását követően a német jogalkotó 2008-ban annyi-

¹⁰⁰ *DCFR Full Edition - 2. kötet – III-5:108 – Notes* [Jegyzetek], 1036–1038.

¹⁰¹ Pl. főszabályként a német és az osztrák jog, de úgy tűnik a lengyel, szlovén és szlovák jog is – lásd *DCFR Full Edition - 2. kötet – III-5:108 – Notes* [Jegyzetek] 2. és 3. bek., 1036–1038.

¹⁰² Az engedményező ellen esetlegesen indított felszámolási eljárás esetében az engedményest a német fizetéseképtelenségi rendtartás (*Insolvenzordnung*) 47. §-a alapján elsőbbségi kielégítés illeti meg, ha teljesítési célú engedményezésről volt szó, vagy az 50. és 51. § alapján, ha biztosítéki célú engedményezésről volt szó (Karsten SCHMIDT § 354a, 27. bek. In: *Münchener Kommentar zum HGB*. 3. Auflage. München, C. H. Beck, 2013.), tehát az engedményes ilyen esetben nem fordulhat a kötelezethez, hanem a fizetéseképtelenségi eljárás alatt álló engedményezőtől (tömeggondnoktól) elsőbbségi kielégítést követelhet.

ban módosította a HGB e rendelkezését – beiktatva a (2) bekezdést¹⁰³ – hogy ez nem alkalmazandó azon kereskedők közötti kölcsönszerződésekre, amelyeknél a *jogosult* egy pénzintézet. Ilyen szerződéseknél tehát érvényesül a BGB 399. §-ban rögzített főszabály. Az angol jogban az engedményezést kizáró kikötés joghatása, hogy az engedményes saját nevében nem érvényesítheti a követelést a kötelezettel szemben, bármely típus formájában is történt az engedményezés.¹⁰⁴ Ebből az is következik, hogy a kötelezett továbbra is teljesíthet az engedményezőnek és érvényesítheti az őt a jogosulttal szemben megillető kifogásokat is. Kérdéses az engedményező és az engedményes viszonya: úgy tűnik, hogy kettőjük viszonyában a kizárás hatálytalan,¹⁰⁵ de az is megfogalmazódott, hogy ezzel a kötelezett lényegében elzárja a jogosultat a tulajdona feletti rendelkezési jogtól, ami ellentétes a közérdekkel. A biztosítéki céllal engedményezett követelésnél a szolgáltatást nyújtó (szállító) engedményező *trust* vagyonként és kezelőként tartja magánál a kötelezettől elfogadott teljesítést.¹⁰⁶ Az engedményezést kizáró kikötés megkerülése céljából felmerült egy olyan konstrukció, amelyknél az engedményező *trust*-ot hoz létre az engedményes javára a követelésből származó bevételre nézve, de úgy tűnik, hogy ilyen esetben a bevételt az engedményező mindenképp *trust* formájában (az engedményes érdekében kezelt vagyonként) tartja magánál, így alapvetően nehéz különbséget tenni az *equitable* típusú engedményezés és a *trust* formájában megkerült engedményezést kizáró kikötés között.¹⁰⁷ Tisztázatlan, hogy a *trust* létrehozásának pontosan milyen joghatása van, vagyis, hogy a követelés *trust* vagyonnak, avagy lényegében engedményezésnek minősül. Központi kérdés, hogy a „trustosított” követelést érvényesítheti-e az engedményes a kötelezettel szemben: ilyenkor az ún. *Vandepitte* eljárást¹⁰⁸ kell alkalmazni, ahol a *trust* kedvezményezettje abban az esetben csatlakozhat a *trust* kezelőjéhez pertársként, ha előbbi nem érvényesíti a követelést a kedvezményezett felhívására. A *DCFR modellszabály-rendszer* III.-5:108. cikk (1) bekezdése rögzíti, hogy az engedményezést kizáró ki-

¹⁰³ Gesetz zur Begrenzung der mit Finanzinvestitionen verbundenen Risiken (Risikobegrenzungsgesetz) von 12. August 2008 - BGBl. I S. 1666 (Nr. 36)

¹⁰⁴ *Linden Gardens Trust Ltd v Lenesta Sludge Disposals Ltd* [1993] UKHL 4 (22 July 1993) (<http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1993/4.html> 2014. 02. 14.)

¹⁰⁵ *Helstan Securities Ltd v Hertfordshire County Council* [1978] 3 All ER 262, QB.

¹⁰⁶ Vö. WALLER Lord Justice and RIX Lord Justice in *Barbados Trust Co Ltd v Bank of Zambia* [2007] 1 Lloyd's Rep 495, [2007] EWCA Civ 148 [28], [77]; SMITH i. m. 12–147 – 12–154. bek.

¹⁰⁷ Andrew TETTENBORN: Problems in Assignment Law: Not Yet Out of the Wood? In: Andrew BURROWS – Edwin PEEL (eds.): *Contract formation and parties*. Oxford, Oxford University Press, 2010. 199–202.

¹⁰⁸ *Vandepitte v Preferred Accident Insurance Co.* [1933] AC 70 (PC) – a *privity of contract* elv kikerülhetőségének kérdése *trust* konstrukció útján.

kötés nem érinti a követelés engedményezhetőségét. A (2) bekezdésből azonban világossá válik, hogy ez az engedményező és az engedményes közötti viszonyra vonatkozik, ugyanis a kötelezett továbbra is teljesíthet az engedményezőnek és megilletik mindazon kifogások, amelyek az engedményezővel szemben megillették. A (4) bekezdés alapján az engedményező a kötelezettel szemben ilyenkor szerződésszegésért felelhet, azonban kárként aligha merül fel jelentősebb hátrány, mivel a kötelezett a kötelezettségének megfelelően teljesít akkor is, ha az engedményezőnek teljesít. Egyébként a modellszabályhoz fűzött magyarázatból úgy tűnik, hogy a koncepció alapján az engedményes szükség esetén felléphet a kötelezettel szemben.¹⁰⁹ A kötelezettet védő szabályok három esetben nem alkalmazandók (III.-5:108. cikk (3) bekezdés).¹¹⁰ Ezek közül az utolsót érdemes kiemelni, amely a dologértékesítésből vagy szolgáltatás nyújtásából fakadó követeléseknél (függetlenül attól, hogy ezek vállalkozások közötti vagy fogyasztói szerződésből származnak) megfosztja a kötelezettet privilegiumaitól, azaz ezeknél a követeléseknél a forgalomképességhez fűződő gazdasági érdek felülírja a kötelezett – engedményezés kizárására vonatkozó – autonóm döntését védő (2) bekezdést.

3.4.3.2. Az engedményezést kizáró kikötések a CESL kontextusában

Amint az az előzőekben látható volt, az új magyar Ptk. a forgalomképesség mellett foglal állást, de ugyanezt a megközelítést tükrözi – igaz *szűkebbre* szabva – a német magánjog és a *DCFR modellszabály-rendszer* is. Ha a felek a *CESL* által szabályozott szerződéses jogviszonyukból fakadó követelést engedményeznek, úgy dolog(áru) értékesítéséből vagy szolgáltatás nyújtásából eredő követelésekről lesz szó, függetlenül attól, hogy az engedményezési ügylet a *CESL* szerint (engedményezésre vonatkozó szabályokkal kiegészítve) vagy a Róma I. rendelet alapján az engedményezésre,¹¹¹ irányadó jog alapján történik (pl. felek választják meg az engedményezési ügyletre alkalmazandó jogot a Róma I. rendelet 3. cikk (1) bek. értelmében).

¹⁰⁹ *DCFR Full Edition - 2. kötet – III.-5:108 – Comments* [Magyarázat]- B, 1034–1035.

¹¹⁰ *DCFR III.-5:108. cikk (3) bekezdés*: (a) ha a kötelezett hozzájárult az engedményezéshez, (b) ha az engedményes magatartása alapján az engedményes ésszerűen következtethetett arra, hogy nincs engedményezést kizáró vagy korlátozó kikötés, valamint (c) dolog értékesítéséből vagy szolgáltatás nyújtásából fakadó követelésről van szó.

¹¹¹ Mint *CESL Rendeletjavaslat* szerinti szabályozási körén kívül eső kérdés.

4. Összegzés

Az engedményezés európai nemzetközi kollíziós magánjogi és anyagi szerződési jogi szabályai kialakításának koncepcionális kérdései kapcsán a következők összegezhetőek:

1. Az engedményezés komplexitásából (ti. három jogviszonyt kell egymástól megkülönböztetni) következően határon átnyúló ügylet esetében nemzetközi kollíziós magánjogi szempontból akár három jogrendszer is érintett lehet. A Róma I. rendelet követelés átruházására vonatkozó 14. cikke egy kompromisszum eredménye, amely további optimalizálásra szorul. Az (1) és (2) bekezdés esetleges pontosítása mellett a bizonytalanságok kiküszöbölése érdekében szükség mutatkozna az engedményezés 14. cikkéből mellőzött harmadik személyekkel szembeni hatályára vonatkozó kapcsolószabály beiktatására is. A harmadik személyekkel szembeni hatály kapcsán kodifikálandó kapcsolószabály(ok) megválasztása egyúttal természetesen jogpolitikai döntést is jelent majd az implikált érdekek vonatkozásában.
2. Az engedményezés anyagi jogi szabályainak kialakításánál a *CESL* rendszerére is figyelemmel a követelés átruházásnál leginkább a kauzális rendelkező ügylet koncepcióból lehetne kiindulni (vö. 3.1.2.1; 3.1.5.). A követelés-átruházás rendszerének kérdésköréhez tartozik a kötelezett szerepe az engedményezésnél és helyzete az engedményezés következményeként: az átruházási rendszer kapcsán leginkább a kötelezett közreműködése nélkül megvalósuló kauzális rendelkező ügylet tűnik követendő modellnek, míg a kötelezett engedménnyel fennálló jogviszonyával összefüggő kérdésekben (beszámítás, kifogás érvényesítése) objektíve az értesítéshez kapcsolódó joghatásokból lehetne kiindulni. Ezen felül beszámítható lehet a követelés, ha szorosan kapcsolódik az engedményezett követeléshez (vö. 3.2.). Az európai engedményezési jog kialakítása során érdemes lenne anyagi szerződési jogi kérdésként szabályozni az engedményes jogállását harmadik személyek igényeivel szemben (többszöri engedményezés esetköre, engedményező hitelezői), és tisztázni e szabályok fizetéseképtelenségi joghoz való viszonyát (vö. 3.3.) Az engedményezhető követelések kapcsán szükségesnek tűnne szabályozni azt a kérdést, hogy milyen keretek között van lehetőség jövőbeli követelések engedményezésére (vö. 3.4.1.), valamint egy általános szabályban meghatározni azt, hogy mely esetben nem lehet szó engedményezhető követelésről (vö. 3.4.2.). Ebben a kontextusban arra is ki kell térni, hogy egy európai engedményezési jog milyen hatállyal ismeri el az engedményezést kizáró kikötéseket (vö. 3.4.3.).